2008 жыл , 16-чы АПРЕЛЬ, БАРАЗ КЮН. № 73 (17924)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

СЪЕЗД

Уставларын тюрлендиргендиле

Россей Федерацияны бек уллу, 2 миллион адамны бирикдирген «Единая Россия» политика партиясы кесини кезиулю – 9-чу съездин бардырады. Аны ишине битеу да 600 делегат къатышады. Биринчи кюнде айтылгъанына кёре, къыралда парламент эм президент айыруланы жетишимли ётдюргенден сора партияны уставын эм ишлеу жоругъун тюрлендирирге керекди.

«Единая Россия» кесини тизгинлерине, тюзюн айтханда уа, партиягъа башчылыкъ этерге Владимир Путинни эрттеден бери чакъырады. Президентлигини болжалы тауусулгъаны, Правительствону Председатели бола турганлай да, партиягъа башчылыкъ этерге тыйгъыч боллукъ тюйюлдю: уставха тюрлениуле кийириу аллай чырмаулукъну кетерликди.

-Бюгюн партияны Баш Советини эм Генеральный Советини бирге бардырылгъан жыйылыуларында уставны тюрлендириуню вопросу сюзюлгенди. Ол тюрлениу партияны председателини къуллугъун эм анга бериллик полномочияланы тохташдырады. Бюгюн биз ол тюрлениулени къабил этсек, тамбла Владимир Владимирович Путинни чакъырып, «Единая Россиягъа» башчылыкъ этдеп тилеяллыкъбыз, - дегенди партияны лидери Борис Грызлов.

Делегатла Борис Грызлову предложениясын дурус кёргендиле.

Оюм

Путин «Единая Россияны» магъанасын кётюрлюкдю

«Путинни «Единая Россиягъа» башчылыкъ этгени партияны къыралны айнытыуну стратегиясын къурауда эм аны жашауда бардырыуда магъанасын бютюн кётюрлюкдю, 8 жыл мындан алгъа башланнган жолну андан ары бардырылыуун жалчытырыкъды», -деп оюмлайды Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти Арсен Каноков, «Единая Россия» партияны Баш советини члени.

«Владимир Владимировични Правительствону Председатели Россейни регионлары бла байламлыкъланы бютюн бек кючлендирирге керек болгъаныны юсюнден айтханы бизге федерацияны Москвача, Санкт-Петербургча терк айныгъан субъектлерини даражаларына жетерге онг береди. Регионла айнымай, къыралда Путинни планын жашауда тынгылы бардыралмазлыгъы хакъда», -деп чертгенди КъМР-ни башчысы.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну

Рынок болумлада

Гюлле ёсдюрюп да башлагъандыла

Къолдан-къолгъа тюше келип, алгъынны «Нальчик» совхозну уллу теплица мюлкю «Юг агро» жабыкъ акционер обществону иелигине кёчгенди.

Шахарчыланы къыш айлада кёгетле бла жалчытыучу тынгылы предприятие, артдан-артха седиреулюкге къалып, онла бла гектар жер алгъан теплицаланы жарымы хайырланылмай, тахта кёгетле ёсдюрюуде уллу сынау жыйыщдыргъан коллектив да начыла тебиреген эди.

Жангы иеле, ишни къолгъа алып, шарт мадарла этип тебиргелерини хайырындан, болум игиленип, шёндюледе бек изленгген продукция сатып турургъа онг табылгъанды. Озгъан жыллада мында парникледе нашаланы бла помидорланы бай тирлигин жыйып тургъан эселе, энди бютюнда файдалы боллукъ розала ёсдюрюную да башлагъандыла.

- Бу ёёлюмде 100-ге жуукъ адам урунады. Аланы къайсы бири да ёз борчларын тамамлауда усталыкъ да, иш кёллюлюк да кёргюзтеди, - дейди акционер обществону генеральный директору Аслан Дышеков. - Артыкъда Лена Урчукова бла Натальея Любчикова башчылыкъ этген бригадала бийик жетишимлери эм урунуу низамлары бла айырмалыдыла. Ишчиле, специалистле къыйынларына кёре хакъларын аладыла, аны ёлчемине къошула барып, республиканда орталыкъ даражагъа жетдирилгенди.

Не тюрлю продукциягъа сурам болгъанын эсепге алмай жарамазлыгъын чертгенден сора ол гюлле да ёсдюрюп нек тебиргенлерин ангылатханды. Предприятие биогюнлеге сатыуалыуга, асламында энчи предпринимательлеге 100 тонна наша, бир мингден артыкъ роза жибергенин, заказла толтурулмай къалмаучуларын билдиргенди.

ТАТЛЫХАНЛАНЫ Борис.

Гитче предпринимательство

Арт кезиуде къырал гитче предпринимательствону айнытыугъа уллу эс бурады, керекли жерде болушхан да этеди. Ишлерге сюйген адамланы араларында кеси къыйынлары бла жетишимле болдургъанла да бардыла.

Яникойчу жашла Жабелланы Хасан бла Хусей да юйлерини аллында пенпоблоклa этген гитче цех салгъандыла. Ол ачылгъанлы жарым жыл болады. Блокларыны качествосу иги болгъаны себепли алыучула кёп келедиле. Мында жети адамгъа иш табылгъанды. Быллай башламчылыкъла кёп болсала, элледе бош айланнганланы саны азайырыкъды.

ЭЛЕККУЛАНЫ Хасан.

КУЛЬТУРА

«Кабардинкагъа» Москвада энтта къарс урдула

Битеу дуниягъа белгили, алай Къабарты-Малкъардан тышында эрттеден бери тепсемеген «Кабардинка» къырал академия ансамбльге Россейни ара шахарында жашагъанла бла аны къонакълары энтта да къарс урганды. Бу тепсеу ансамбльни коллективи кёп болмай Москвада П.И.Чайковский атлы залда концерт кёргюзтгенди.

«Кабардинка» бек ариу тепсеулерин, ол санда аны атын айтдыргъан «Гиняз кафаны» да тепсегенди. Аны бла бирге уа Къабарты-Малкъарны сыйлы артисти Султан Хажироков жырлап, къараучуланы къууандыргъанды.

Концерт магъаналы политика ишни кезиуюнде- «Единая Россия» партияны съезди баргъанда- болгъанды. Съездге къатышханлагъа Къабарты-Малкъарны миллет искусствосу бла шагъырейленирге онг чыкъгъанды. Къараучуланы айтыуларына кёре, ала тепсегенлени бек жаратхандыла.

Концертге съездни КъМР-ден делегациясыны членлери республиканы Президенти Арсен Канокову башчылыгъында келгендиле, Москвада кёп санда жашагъан къабартылыла бла малкъарлыла да болгъандыла. Алагъа айланып, Арсен Каноков республика аланы унутмагъанын, алай ала да ата журтларын эсде тутханларына ийнанныганын чертип айтханды. «Къабарты-Малкъарны экономикасы тириле башлагъанды,-дегенди ол.- Кёп да бармай, юйюне къайтып жашаргъа, ишлерге да сюйген хар адам да алай эталыкъды».

«Кабардинканы» Москвады сыйлы сахналарындан биринде концерт кёргюзтгенин республиканы башчысы магъаналы культура ишге санагъанды. Энди аламат тёре-Россейни халкъларыны миллет искусстволары бла башхаланы да шагъырей этиу - къайта турады дерге боллукъбуз, дегенди.

«Кабардинка» академия тепсеу ансамбль кёп халкъла аралы, битеусюз эм битеуроссей конкурсланы бла фестивальланы лауреаты болгъанын эсигизге салырыгъа сюебиз. Ол Хашимит Королевствону бек сыйлы кёырал саугъасыны – Иорданияны Жалынчакъсызлыгъыны 1-чи даражалы, «Звезда Иордании» деген 1-чи даражалы (1981 эм 1985 жыллада) орденлени кавалериди. Бусагъатда аны художестволу башчысы Къабарты-Малкъарны сыйлы артисти, Ингушетия Республиканы искусстволарыны сыйлы къуллукчусу Игорь Атабиевди.

Марина ХАПОВА, КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

ТИЗГИНЛИЛИК

Шахар субботникге хазырланады

Нальчикде 19-чу апрельде тёрели субботник бардырыллыкъды. Анга хазырлана ЖКХ-ны организациялары, уллу предприятиела, медицина эм билим бериу учреждениела кёп иш тамамлагъандыла: ток ызланы чыпыланрыны боягъандыла, бордюрланы бла тереклени акълагъандыла, аланы кесип, къоркъуусуз болурча этгендиле, клумбаланы жарашдыргъандыла. Шахарны тазалау, тизгинин жыйыу андан ары бардырылады.

Элле да бу ишден бир жанында къалмагъандыла. Кенжени администрациясында билдиргенлерине кёре, школчула, бир айны ичинде школларыны арбазларыны тизгинлерин жыйгъанлары бла къалмай, орамланы да тазалагъандыла. Хасанияда суу бойнунда кирпичик жыйылыгъанды, терекле кесилгендиле, къарт терекле тамырлары бла кетерилгендиле. Акъ-Сууда субботникге хазырланыу ишлени 80 процентни тамамланнгандыла, багуш жыйылгъан 3 жер тазаланнганды. Жол жанында 6 километр узунлукъда кир-кипчик кетерилгенди.

Адиюхда субботникни эки кере бардырыгъандыла, ол санда автомобиль жолну жанларын да тазалагъандыла. Шахарланы, эллени администрацияларыны башчылары тазалау, тизгин жыйыу дегенча ишлеге келерини адамлары да тири кыйышырлары ючюн къайгъырыгъандыла.

Субботникге хазырланыу къыстау барады, администрация анга шахарны предприятиялары бла организациялары не къадар кёп къатышырча этерге кюрешеди.

Нальчик шахарны администрациясыны пресс-службасы.

ТЮБЕШИУ

Астрахань область бла байламлыкъла тохташдырыладыла

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти Арсен Каноков Астраханьда болгъанды эм анда областьны губернатору Александр Жилкин бла тюбешгенди. Аны ары баргъаныны мураты- сатыу-алыу-экономика байламлыкъланы , КъМР-ни бла Астрахань областьны арасында башха сфералада да эки жанына да хайырлы бирге ишлеуню къурауду.

Губернатор бла тюбешгенден сора Арсен Каноков жаз башыны тёрели Науруз байрамына къатышханды. Шахарны «Аркадия» деген культура эм солуу паркында Астрахань областьны миллет-культура жамауатлары чатырла жайып, санап саны болмагъан къонакъларгъа жарыкъ тюбегендиле.

КъМР-ни Президенти Арсен Каноков кесини алгъышлау сёзюнде аны ата журтунда 90-дан артыкъ миллет жашагъанын, ала барысы да жамауатлада бирикгенлерин, аланы аралында эстонлуланы обществолары окъуна болгъанын билдиргенди. Къабарты-Малкъарны халкъыны атындан ол астраханчыланы байрам бла алгъышлагъанды, областьны башчыларыны ишлерине бийик багъа бергенди, губернаторлары «заманнга кёре оюмлай билгенин, регионну уа айныргъа онглары уллу болгъанларын» чертгенди.

Александр Жилкин бла Арсен Каноков байрамны байрагъын кётюргендиле. Жырчыла бла тепсечюле уа аны сакълап тургъанча эдиле, олсагъат миллет жырла эм тепсеуле бла байрамны бютюн жарыкъ этгендиле.

Марина ХАПОВА, КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Ахшы жангылыкъ

Тийишли саугъа

Россейни Президенти Владимир Путин бу кюнледе РФ-ни МВД-сыны Къуралыулу халда этилген аманлыкъчылыкъгъа къажау кюрешиу жаны бла департаментини начальнигини биринчи заместители, милицияны генерал-лейтенанты Юрий Коковну «Ата журтну аллында къыйыны ючюн» орденни тёртончю даражасы бла саугъаланнганыны юсюнден Указгъа къол салгъанды. Ол быллай сыйлы саугъагъа Россейни къыраллыгъын, право низамны эм законлукъну кючлеуге салгъан къыйыны ючюн тийишли болгъанды.

Жашауун эм урунуу жолуну шартлары: Юрий Коков 1955 жылда 13-чю августда Къабарты-Малкъар Республикада туугъанды, бийик билими барды. Дондагъы Ростовда университетни бошагъанды. Ич ишлени органларында 1979 жыллдан бери ишлейди. КъМР-ни Парламентине депутатха бир ненча кере айырылгъанды. 1995 жылдан 1999 жылгъа дери КъМР-ни ич ишлерини министрини заместители - МВД-ны криминал милиция службасыны начальниги болуп ишлегенди.

1999 жылда уа РФ-ни МВД-сында баш инспекцияда ишлерге кёчюрюлгенди. 2003 жылдан бери уа Россейни МВД-сыны Къуралыулу халда этилген аманлыкъчылыкъгъа терроризмге къажау кюрешиу жаны бла департаментинде къуллукъ этеди.

Бек къоркъуулу аманлыкъчыланы къауумун жокъ этиуде эм жесирге тюшгенлени къутхарыуда этген жигитлиги, батырлыгъы ючюн Кишиликни ордени бла саугъаланнганды. Россейни Президентини 2004 жылда сентябрьде Указы бла Ю.А.Коковха «Россей Федерацияны ич ишлерини сыйлы къуллукчусу» деген ат аталгъанды.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы

АКЦИЯ

Сиз а Элбрус ючюн къол кётюргенмисиз?

Къабарты-Малкъарны хурметли халкъы эм аны къонакълары!

«Известия» газет, «Россей» телеканал эм «Маяк» радиостанция «7 чудес России» деген битеуроссей конкурс бардырадыла. Бу проектни мураты - Ата журтубузгъа кертичи болууну, анга сюймекликни сезимлерин кючлендирирюю, бизни туугъан жерибизни сейирлик тарых, культура эм табийгъат эсгертмелерин сакълаугъа, жангыртыугъа жамауатны эсин бурууду.

Бизни республикадан конкурсха Европаны бла Россейни бек бийик тауу-Элбрус- къатышады. Аны жанлыла не къадар кёп болурча этер мурат бла «Элбрус ючюн къол кётюр» деген республикалы акция бардырылады.

КъМР-де жашагъан хар адам да биледи, Элбрус бизге, бизни халкъларыбызгъа, Кавказгъа, Россейге да не магъана тутханын. Ма шёндю да, республика иги болурун сюйген хар бирибизге да, келир заман ючюн къол кётюрюу бла аны айнууна юлюш къошаргъа, кесибизни битеу дуниягъа, саулай Россейге танытыргъа аламат онг чыкъгъанды. Аны бла да къалмай, бара-баргъан заманда аны хайырындан республикабызны экономикасын кючлендириуге, кёшакъ инвестиция алыугъа, тынч-ырахат, къолайлы жашау этиуге да онгла ачыладыла.

Элбрус жанлы болуп, СМС-лени 4565 номерге, тексти бла 47 номерге жиберип, къол кётюрюрге боллукъду (СМС-ни багъасы 8 сомгъа дериди).

Тынгылы хапар билирге сюйгенле уа аны www. ruschudo. ru сайтда табаргъа боллукъдула.

Бизни Элбрусубуз ючюн къол кётюргенбиз, сиз а?

Башламчы къауум.

ДУНИЯДАН ХАПАРЛА

Буйрукъла нек толтурулмагъандыла?

РФ-ни ишлей тургъан Президенти Владимир Путин Правительствону кезиулю жыйылыуун бардыргъанды. Къырал башчыны буйругъун толтурмагъанлары неда тийишлисича толтурмагъанларыны ючюн сир-сир министрлеге уллу тыйнай этгенди.

Бюджетникленги иш хакъларын 1-чи февральдан башлап 14 процентге кётюрюрге деп оноу этилген эди. Бир-бир регионла ол оноуну жашауда бардыргъандан сора да, анга кеслерини онгларына кёре къошхандыла, бир-бирле уа ол оноуну жашауда озгъан жылны 1-чи декабринден бардырып башлагъан эселе да, башхала уа ол процентлени эндиге дери иш хакъларына къошмай турадыла. Нёкди ол алай, деп соргъанды Владимир Путин.

-Битеу регионлагъа ахча берилгенди. Иш хакъны 14 процентге кёбейтиу 1-чи февральдан тергелликди, - дегенди финансла министри Алексей Кудрин.

Жыйылыуда орталыкъ эм гитче бизнесни айныууна, бу сферада улутхачылыкъны, налог къысымлыкъны вопросларына да къаралгъанды.

Кёп вопросла сюзюлгендиле

«Единая Россия» партияны 9-чу съездинде партияны ёз ишлерин, уставын, перспективалы планын сюзюу бла чеклемегенди. Анда къыралны 2020 жылгъа дери айныууну хар не жаны бла да вопрослары сюзюлгендиле.

-Ала демократияны, орта даражалы классны, инновацияны, жангы технологияланы, правону эм улутхачылыкъны, Россейни дуниядагы лидерлигини юсюринден вопросладыла. Ала бюгюн хар не жаны бла да къаралгъанлыкъ вопросладыла, - дегенди Борис Грызлов.

Аланы сюзюрге жюзле бла саналгъан экспертле, экономистле, политикле къатышырыкъдыла.

Сильвио Берлускони хорлагъанды

Италияда эки кюннге созулгъан айырылада мындан алда къыралны эки кере да премьер-министри болуп тургъан Сильвио Берлускони хорлагъанды. Къыралны бек уллу къуллугъу (алай айтыргъа болады) ючюн аны бла эришгенни жаланда 2 процентге озгъанды, Романо Проди отставкагъа кеттенди.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Танышадыла, бирге ишлерге юйренедиле

Къабарты-Малкъар къырал университети юристле хазырлагъан факультетинде «Правовая реформа в России: основные итоги и направления развития» деген битеуроссей конференция бардырылгъанды. Анга къыралны оналты вузуну, ол санда Москвады юридический академиясыны, Саратовну право жаны бла къырал университетини, Дагъыстанны, Ставропольну, Север Осетия-Аланияны, Къарачай-Черкесни къырал университетлерини бла Къабарты-Малкъарны бийик окъуу юйлерини жетмишден аслам студентлери къатышхандыла. Быйыл конференция онбиринчи кере бардырылгъанды.

Аны ача, студентлени бу магъаналы иш бла КъМКъУ-ну ректору Барасби Карамурзов алгъышлагъанды эм конференция бийик даражада ётеригине ышанганын билдиргенди.

- Эки коннюю ичинде биз уллу, жууаплы да жумушну бардыргъанбыз, - дейди КъМКъУ-ну юристле хазырлагъан факультетини деканы Мурат Гукепшоков. – Быллай илму жыйылыулада студентлерибизни билимлерин тинтирге, бизге келген жаш алимле бла байламлыкъла къурарга амал табабыз.

КъМКъУ-ну конституция эм административ право жаны бла кафедрасыны доценти, жюрини келечиси Алим Богатырёву оюмуна кёре, конференцияда кёргюзтюлген ишле жылдан-жылгъа терен бола барадыла. Бек биринчиден а, жаш адамла, бир бирлери бла танышып, мындан ары бирге ишлерге юйренедиле. Саратовну право жаны бла къырал университетини доценти Елена Керимова бизге айтханнга кёре, Къабарты-Малкъарны студентлери билимлери тынгылы болгъанын кёргюзтгенди. «Биз республикагъа биринчи кере келебиз. Мында жашагъан адамла къонакъбайлыкълары, бир бирге шуёх халда къарагъанлары бла сейирсиндиргендиле», - дейди ол.

Пятигорскени къырал технология университетини юридический факультетинден конференциягъа сегиз студент къатышханды. Ала медицина бла байламлы тинтиуле келтиргендиле. «Нальчикде хар жыл сайын бу конференция бийик даражада бардырылады. Окъуучула мында кеслерини билимлерин, фахмуларын кёргюзте, илмуда биринчи атламла этедиле», - дейди айтылгъан окъуу юйню граждан процессуальный право кафедрасыны тамата преподаватели Оксана Бунина.

Студентлени илму тинтиулери къыралны тарыхы бла теориясы; конституция эм административ право; граждан процессуальный право; уголовно-процессуальный право секциялагъа юлешиннгендиле. Жюрини оюмуна кёре, секциялада биринчи даражалы дипломлагъа эм Сюд департаментни атындан DVD плееролге Алибек Хидзев (КъМКъУ), Карина Маремов а (КъМКъУ), Байсыпаны Аслан бек (КъМКъУ) эм Залина Хахова (КъМКъУ) тийишли болгъандыла.

Андан тышында да, жаш адамла КъМКъУ-ну, Регистрация службаны Къабарты-Малкъарда управлениясыны, Конституция Сюдню, Сюд департаментни атларындан, КъМР-ни Парламентини Жаш тёлю палатасындан сыйлы грамотала эм эсде къаллыкъ саугъалара алгъандыла. Къабарты-Малкъарны Президентини администрациясыны атындан республиканы башчысыны сюд эм законла чыгъарыучу органлада келечиси Залим Кашорков бир ненча жаш адамны сыйлы грамотала эм Къабарты-Малкъарны юсюнден хапарлагъан китапла бла саугъалагъанды.

Конференциягъа кёргюзтюлген битеу ишле да, илму жыйымдыкъ да басмаланырыкъдыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Музыка театргъа - 40 жыл

Шахарда, республикада музыка театр ачыла эсе, ол аны культурада, музыка искусствода бийик даражагъа жеттенин кёргюзтген шартды. Нек дегенде музыка театр, операна, опереттана балетни да бирикдирип, вокал, хореография искусствола да айнып, жанны кюч аладыла. Бизни республикада аланы кюч алгъанлары да музыка театрны ачылгъаны бла байламлы эди.

«Цыганский барон» деген музыка оюндан сурат.

Фахмулу жырчыланы, тепсеучюлени, композиторланы да бирикдиргенди

Былайда айтыргъа керекди, республикада балет ары дери да айнып башлагъанын. Нальчикде 1960 жылда культура – жарыкъландыруу училище ачылгъанында, анда балет класс бола бардыгъанды. Белгили устаз, Уллу театрда кёп жылланы ишлеген Александр Проценко кесини сохталары бла тёрт жылдан «Ляпюца» деген балетни салгъанды. Ол малкъар, къабарты миллет тепсеулени артистлеге юйретип, аланы энчиликлерин ангылап, классика бла бирикдиригге кюрешгенди. Аны сегюйгенлеге учуз багъасы бла жыйылгъан тирликден беригге да угъай демейди.

Х. Адамоковну мюлкю жерчиликни продуктларын чыгъарыу жаны бла специализациялангъан эсе да, малчылыкъ бла да кюрешигге умуту барды. Аны бла байламлы ол шёндю 150 тууар сыйынырча мал орун ишлете турады.

Бизни корр.

Андан сора А.Проценко къысха балетле «Золушка», «Эсмеральда» эм башхала бла ишлегенди. Ол бир талай ахшы тепсеучю да хазырлагъанды. Энейланы Тахир, Роза Хакулова, Хасан Архестов, Борис Карданов, Юрий Кузнецов эм башхала балет искусство айныр ючюн, уллу къыйын салгъанладандыла.

Музыка театрны сахнасында биринчи малкъар балет – «Легенда Чегемского водопада» - салынгъанын да белгилергге керекди. Гыттыуланы Максимни либреттосуна Жеттеланы бепли «Ляпюцаны» Къабарты-Малкъарны культура жашаууунда уллу магъанасы болгъанды. Бу жаш, фахмулу коллектив къырал филармонияны мекямында ишлегенди. Андан сора А.Проценко «Даханагону» салгъанды. Жашла бла къызла, сынау да алып, усталыкъларын да ёсдюргенден сора битеу балетлени арасында эм белгили П.И. Чайковскийни «Лебединое озеро» деген балетни да къошады репертуаргъа. Ол бу искусство бизни республикада иги тамырла ийгенин кёрпюзте эди. «Лебединое озерону» сахнагъа чыгъарыр ючюн, балетмейстер, тепсеучюле да бийик профессионал даражада болургъа керекли белгилиди.

1968 жылда 27-чи январьда Къабарты-Малкъар къырал музыка театр ачылгъанда, балет труппа Л.Коганны либреттосуна кёре салгъан «Аминатны» кёргюзтгенле. Къуанчны жыйылыугъа келгенле анга биринчиле болуп къарагъандыла.

Мустафир бла Владимир Дружинин жазгъан эдиле музыканы. Ол аны репертуарында бир къауум жыл тургъанды. Аны юсюнден музыковед Х.Хавпачев былай жазгъанды: «Легенда Чегемского водопада» деген балетде къызланы жашланы тепсеулери, Таужанны бла Бекболатны вариацияларны ариулукълары, жюркени теренинден келген кючлери бла къараучу эслерин байлейдиле. Бу чыгъарма Къабарты-Малкъарны музыка-балет искусствосуна уллу жетишимди».

Дагъыда музыка театрны туурына Москвада окъуп келген къауум да себеплик этгенди. ГИТИСни (РАТИ) музыка театр бёлюмюн бошагъан жашла бла къызла: Таукенланы Галина, Наршауланы Шахадат, Хасан Макоев, Владимир Барагунов, Светлана Богатыжева эм башхала аны жырчы къауумуну мурдору эдиле. Кёп жылланы мында ишлеген Жанатайланы Исмайыл да, Тбилисиде консерваторияны бошап, коллективге къошулады. Артда дагъыда экинчи тёлю Мухадин Батыров, Наталия Азаматова, Марианна Даова эм башхала да труппагъа жанны кюч береди.

Театр институту бошагъанланы «Севастопольский вальс» деген оперетталларына республиканы жамауаты бек жарыкъ тюбейди. Анда баш рольну – Любашаны – жырлагъан Таукенланы Галина театры эм фахмулу артисти болгъаны тура эди. Труппаны классика операланы, оперетталланы салыргъа къолундан келгени да ачыкъ болады. Андан бери ол къараучугъа «Риголетто», «Алеко», «Травиата» деген операланы, «Сильва», «Весёлая вдова», «Цыганский барон» эм башха музыка оюнланы кёргюзтгенди.

Кеси республикабызда музыка театры болгъаны, сёзсюз, композиторлагъа да ийнаныу, кюч бергенди. Х.Карданов, М.Балов, В.Молов, В.Барагунов чыгъармаларын театры сахнасында кёргендиле. Биринчи миллет операну - «Мадинану» - режиссёр Л.Эркенов салгъан эди.

Балет, опера, музыка оюнла да республикада хореография, эстрада жырла айныр, ала ёсер ючюн да кеслерини терен ызларын къойгъандыла. Сёз ючюн, Р. Хакулова бла Ю.Кузнецов кёп къыралны тепсеулерин салгъанлары бла белгилидиле. Кузнецов бир талай сахна оюнну тепсеуле бла байыкъландыргъанды. Жаболаны Елена уа «Кабардинка» ансамбльге кетип, пенсиягъа дери анда ишлегенди.

Музыка тетарны солистлерини эстрада да жыр айтханларын кетерсек, ол къайда жарлы боллукъду. Жанатайланы Рмайыл бла Таукенланы Галина, «РФ-ни сыйлы артистлери» деген атха тийишли болгъанла, къаллай бир халкъ жырны жаздыргъандыла, къаллай бир композиторну чыгъармаларына жашау бергендиле!

Бюгюн Искусстволаны Север Кавказ къырал институтунда актёрлагъа бла жырчылагъа вокалдан дерсле бергенлени асламысы музыка театрны солистлериди. Н.Азаматова, В.Кайцуков, М.Батыров мында ишлерине да уллу кёп саладыла. Жарсыгъа, Жанатайланы Исмайыл а кесини классын ахырына жетдирмей кетгенди жашаудан.

Деменгили СССР-ни къаллай бир республикасын, шахарын шагъырей этгенди бу коллектив кесини классика оюнлары, миллет композиторланы чыгъармалары бла да. Тышындагъы къараучугъа миллет операла, жырла бютюнда сейирдиле. Бу театрда уа ариу, бай ауазлы жырчыла не заманда да бардыла.

Сёзсюз, музыка театр эстрада жырла жазгъан композиторлагъа да бир тюрлю школ болгъанлай къалады. Нек дегенде композиторланы орта тёлюсю таматаладан юйренгенлерин айтыучуду. Ол искусствону, жашауну да жоругъуду - уллу тёлю къойгъан сынау, бай хазна бла хайырланыу, аны байыкъландырыл, андан ары эпту да. Тамбла 40-жыллыкъ юбилейин белгилеген музыка театрны тарыхында аллай юйренир кезиулери уа, насыпха, болгъандыла.

САРАККУЛАНЫАсият.

«Бабий бунт» деген музыка оюнда Таукенланы Галина бла Альберт Хупсергенов.

Агробизнес

Кючлю фермер

Хасан Адамоков Терк районну Арик элинде иши жетишимли баргъан фермерледен бирине саналады. Ол мындан ючюн жыл алгъа эпни атын жюрюттян эм банкот болгъан эл мюлк предприятиядан алгъа «ДТ-75» маркалы, ызы бла уа «К-700» тракторланы сатып алады.

Алай эте келип, Х. Адамоков элде бек кючлю фермерледен бири болады. Кючлю дегенде да, техника жаны бла. Бюгюнлюкде аны тюрлю-тюрлю маркалы 16 трактору, алагъа керекли оборудованиялары, суу сугъарыучу да тёрт установкасы бардыла.

Шёндю Х. Адамоковну фермер мюлкюнде эллиледен 14 адам кеслерине иш тапханды. Ала иш хакъларына ыразыдыла – орта эсен бла ай сайын 7000-шер сомгъа дери аладыла. Тирлик жыйыуну кезиуюнде уа андан да кёп. Фермер иш хакъны орнуна мени гитчем Азинат да, дунияда не игилик кёрген эсек да, не ахшылыкъгъа жолукъгъан эсек да, аланы барысы ючюн да бек алгъа анабызгъа бла атабызгъа борчлубуз. Ала эдиле юлпо хар атламыбызда, хар къарамыбызда да.

- Кёплени эрикдире келген эски сорув: устазлыкъны нек неда къылай бла сайлагъан эдинг?

- Мен школну ичи бошагъан эдим. Къашхатауну орта школу битеу районда, республикада да ючюнчю школладан биринде саналып келгенди. Кесибизни университетге, шёндюгю эл мюлк академиябызда къайсы факультетге да кирирге онгум бар эди. Айхай да, анабызны намысы-сыйы, даражасы да жюрюгенлерин хайырлансам окъуна. Этмеген эдим алай.

Школну бошагъан жыл окъуна, ол 1989 жыл эди, мени анда ишлерге къоядыла. Пионер организациягъа тамата этген эдиле. Сау ючю жылны пионервожатый болгъанма. Артда ол организация къуруп, чачылып кетгинчи. Школ жашау, анда иш кесине теренден-терен тарта баргъанды. Бютюнда тюнене мени окъутхан, уллу хурмет этип, сыйлы кёрген адамларымы – устазларымы алларында бир затха жарагъаныма манга хычыуун кёрюне эди.

- Сен бек сюйген, окъуучуларынга да сюйдюре билген малкъар тил а, малкъар тил?

- Ишлеп башлагъанлай окъуна школумдан кетергирим келмегенди. Аны билипми этдиле, айталлыкъ тюйюлме, манга ана тилден бла литературадан сагъатла берген эдиле. Мен ол кезиуде университети малкъар бёлюмюне заочно кирип, анда окъуй эдим. Манга алгъынгны устазларым алай ышанганларын кёре туруп, угъай дерге эркинлигим жокъ суна эдим. Устазлыкъгъа жолум алай бла башланнган эди.

- Энтта да айтыла келген бир сорув: биринчи дерсинг эсингдемиди?

- Ол бек аламат кюндю, эсден кетмезлик. Биринчи дерсте 1992 жылда киргенме. 5-чи «Б» класс эди. 21 сабий жютю кёзчюклери бла манга къарай эдиле. Мен да бу жаны бла бир тюрлю сынаыу болмагъан жаш къыз. Алай абызыргъан эдим деп билмейме. Кеси школум, ары дери пионерле бла бардыргъан ишим, хар класс бла да шагъырейлигим, ахырында уа кесими устазларым, бир элли сабийле - была барысы да базыныулукъ бере эдиле манга.

Кязимни «Иги сёз» деген назмусун сюзген эдик, жик-жиги бла тинтип. Иги сёз адамгъа къанатла биргенди, иги сёз, къамача, жютю болгъанын, иги сёз адамгъа, дарманча, жарагъанын, ачы сёз а жюркетю, садакъ окъча, чаннылгъанын, адамны ёлторюрге боллугъун айтып, сабийле, бир бирге ал бермей, ангыларыгъа кюрешгенлерин бюгюн да унуталмайма. Кимге да игилик этергге сюе эсек, ариу тилли болайыкъ, ариу, иги сёз айтыучула болайыкъ деп, дерсибизни баш магъанасына, ёзегине аны санагъан эдик. Бек башы уа - сабийле акъылман Кязимден кёп иги затха, адамны сюе билиргге юйренирге боллугъун ангылагъан эдиле.

- Улу классланы уа окъутханмы эдинг?

- Окъутмай а. Артда бешинчиден 11-чи классларгъа дери да берген эдиле манга.

- Биринчи окъуучуларынг бюгюнлюкде абаданла да болгъан болурла?

- Хау. Темиржанланы Илияс школну алтын майдал бла, Санкт-Петербургда Мичурин атлы медицина академияны да бошап, орус радиода да ишлегенди, бизнес бла кюрешеди. Аппайланы Зульфия бла Мокъаланы Фатима, университетде окъуп, устазла-филологла болгъандыла. Бусагъатда ала менги жаш коллегаларымдыла. Малкъар тилден бла литературадан 5-11-чи классларгъа дери да дерсле берединле.

- Кесинги ауур болур? Ненча классынг барды? Сагъатларынг а кёпмюдюле?

- Устазны иши бир заманда да женгил болмайды. Айхай да, кёп салыпп, ишлерге сюйгенни. Мени тёрт классым барды. Биринде – 29, экинчисинде – 23, ючюнчюсюнде – 18, тёртюнчюсюнде да аллай бир осуучу боладыла. Ыйыкъгъа сагъатларым да онтогъэздула. Сексен сегиз сабий. Тюрлю-тюрлю къылыкълары, кёз къарамлары, ангылаларыды бла. Аланы барысына да ана тилни сыйлылыгъын, аны бир зат да алышындыралмазлыгъын ангылатыуду дерслеримде баш борчум.

- Ол жаны бла муратынга жеталамыса?

- Бу соруугъа жуаатха былай айтыргъа сюеме: арт ючтёрт жылда окъуучуларыбызны жетишимлери артыкъда къуандырадыла. 2003-2004 окъуу жылда Ажоланы Марина 10-чу классда малкъар тилден бла литературадан, 11-чи классда да республиканы олимпиадалада экинчи жерлени алгъан эди, биринчи жерге кишиге да берилмегенлерин айтсакъ, ол жетишим биютюнда багъалы болгъаны кёрюнеди. Бусагъатда ол къыз ыбыз медицина факультетни ючюнчю курсунда окъуйду.

2005-2006 окъуу жылда Атабийланы Лейла 11-чи классдаана тилден бардырылгъан республиканы олимпиадада 3-чю жерге чыкъгъан эди. Ол да Пятигорскени къырал университетини юридический факультетини студентди. Дагъыда бир окъуучубуз Черкесланы Жамилягъа быллтыргъы окъуу жылда 11-чи классны арасындаана тилден республиканы олимпиадада 2-чи жер берилген эди. Алим Советни онооу бла аны университетни орус тил бла литература бёлюмюне экзаменсиз алырга деп айтылгъан эди. Алай ол ингилиз бёлюмню сайлап, анда окъуйду. Быйыл да 9-чу классны окъуучусу Черкесланы Жамиляана тилден бла литературадан республиканы олимпиадада 2-чи жерге тийишли болгъанды.

«Ана тилим – жаным-тиним» деген ат бла быллтыр бардырылгъан республиканы фестивальгъа райондан жаланда мени окъуучуларым къатышып, команда эсепде экинчи жерни алгъандыла. Ол, белгилеп айтыргъа, бек иги жетишим эди. Анда тюрлю-тюрлю номинациялада 9-чу классны окъуучулары Ораклары Артургъа 1-чи, Къадырланы Самирагъа 2-чи, Къазийланы Карингъа 3-чю жерле берилгендиле.

- Школда ана тил эм литература бла байламлы ишле жаланда дерсле бла бошалып къала болмазла?

- Ана тилни билирге, сюергге, багъалы да, сыйлы да кёрюргге, аны деменгилилигин ангыларыгъа юйретиную амаллары кёпдюле. Ала класдан тышында бардырылгъан ишледиле. Анга жаланда бир юлгю келтирирге сюеме. Кылийланы Къайсын туугъанлы 90-жыллыгъына атап, быллтыр районну культура бёлюмю бла бирге литература ингир къурагъан эдик. Аны программасын да кесим жарашдыргъан эдим. Мени классларымда окъугъан жашла, къызла да, анга тири къатышханда сора да, улуу поэтни жашауунда, жазыучулукъ ишинде да кеслерине жанны бетлени ачхан эдиле. Бютюнда анга акдемигибиз Залийханланы Михаил, жазыучула Токуманлы Жагъафар, Табакъсойланы Мухтар, Додуланы Аскер келгенлери ингирни жарыкъ да, къууатлы да этген эди.

- Окъуу жыл бошалыргъа энди алай кёп да къалмагъанды. Алда не муратлары барды малкъар тилни бла литератураны жаш устазы Ариужан Мухадинованы?

- Муратла кёпдюле, игидиле. Билим бериу миллет проект арт экиюч жылны ичинде иги ишлерге кёллендиргенлей турады. Устазны даражасы, сыйы-намысы да кётюрюле баргъанлары къуандырады. Алай, «Жангыз терекден бау болмаз» деген, мен жаланда кесимлей угъай, школубузну битеу педагог коллективи, коллегаларым бла бирге миллионлукъ, жюз минглик болса да, грантлагъа жетиширгеди муратыбыз.

Ушакъны **АЛИКАЛАНЫ Владимир** бардырыгъанды.

САБАН ИШЛЕ

Башхаладан артха къалмай

Республикада жаз башы сабан ишле къыстау бардырыладыла. Бу магъаналы жумушда Лескен районну келечилери да башхаладан артха къалмазгъа кюрешедиле. Районну эл мюлк эм аш-азыкъ управлениясыны жерчилик бёлюмюню таматасы З. Сабанчиев билдиргеннге кёре, биогюнлеге 3050 гектарда кюзлюклеге минерал семиртгичле берилгендиле. Ала хар гектаргъа тергелип 200 килограммдан себиледиле. Эртде жетиучю жазлыкъланы себиу а бошалгъанды.

Аслам эс шёндю мында нартюхню себиуге бёлюнюпдю. Быйыл ол 7 400 гектарда ёсдюрюллюкдю. Биогюнлеге урлукъ жаланда 200 гектаргъа себилгенди. Тахта кёгетле да 900 гектаргъа себилгендиле. Битеу алып айтханда уа, районда алагъа быйыл 3035 гектар жер бёлюннгенди.

Бусагъатда районда сабанлада 450 арендатор эм тёрт да коллектив мюлк ишлейдиле.

ГЕРИЙЛАНЫ Асият.

БИЛИМ БЕРИУ

Миллет проект жигер урунургъа кёллендиреди

Чеченланы Ариужан бийик категориялы устазды. Къашхатауну орта школунда малкъар тилден бла литературадан окъутады. Бу жаш тиширыуну педагог стажы онсегиз жылдан атлагъанды. Кесини предметин, ишин да бек сюйген, анга битеу жюреги бла берилгенледен бириди.

- Ариужан, сен Чеченланы Токълуну жашы Мухадинни бла Гуппойланы Шыйыхны къызы Маймулатны уллу юйюрлеринде тууып ёсгенсе. Сёзюбюзню баштардан алгъа кесигизни барыбыз да билген аламат юйюрюгюз бла окъуучуланы шагъырей эте кетер эдик, угъай демей эсенг?

- Къагъанакълыкъдан башлап, кеси ата-ана болгъандан, туудукъланы ёсгенлеринден сора окъуна хар адам да атасы, анасы болгъанына ёхтемленнгенлей турады. Атасына бла анасына къууаннган сабийни жюреги тау кибикди. Алай тюйюл эсе уа, аланы юсериндеи махтанып неда ёхтемленип айталмай эсе уа, неда айтыргъа сюймей эсе, аны жюреги такъыды.

Мен иги юйюрде ёсгенме. Атам, анам да иш ахлусу адамла эдиле. Экиси да бирге кёп жылланы ариу жашап келедиле. Анабыз Гуппойланы Маймулат колхоз фермада ийнек саууучу, СССР-ни Баш Советини бешинчи, алтынчы чакъыруларына депутатха айырылгъанды. «Урунуу жигерлиги ючюн» деген майдал, республиканы Баш Советини Сыйлы грамоталары бла саугъаланнганды. Битеу да республиканы башчылары эс буруп, билип, къарап тургъан ишине аз да тасха тюшюрмей, алты сабийни ёсдюрюп, билим берип, аягъы юсюрине салгъан, мен тюз анчылай эсем, жигитликге тенгди! Биогюнлюкде биз барыбыз да: Аслижан да, Аслан да, Альберт да, Азрет да, мен да, Энтта да айтыла келген бир сорув: биринчи дерсинг эсингдемиди?

- Ол бек аламат кюндю, эсден кетмезлик. Биринчи дерсте 1992 жылда киргенме. 5-чи «Б» класс эди. 21 сабий жютю кёзчюклери бла манга къарай эдиле. Мен да бу жаны бла бир тюрлю сынаыу болмагъан жаш къыз. Алай абызыргъан эдим деп билмейме. Кеси школум, ары дери пионерле бла бардыргъан ишим, хар класс бла да шагъырейлигим, ахырында уа кесими устазларым, бир элли сабийле - была барысы да базыныулукъ бере эдиле манга.

Кязимни «Иги сёз» деген назмусун сюзген эдик, жик-жиги бла тинтип. Иги сёз адамгъа къанатла биргенди, иги сёз, къамача, жютю болгъанын, иги сёз адамгъа, дарманча, жарагъанын, ачы сёз а жюркетю, садакъ окъча, чаннылгъанын, адамны ёлторюрге боллугъун айтып, сабийле, бир бирге ал бермей, ангыларыгъа кюрешгенлерин бюгюн да унуталмайма. Кимге да игилик этергге сюе эсек, ариу тилли болайыкъ, ариу, иги сёз айтыучула болайыкъ деп, дерсибизни баш магъанасына, ёзегине аны санагъан эдик. Бек башы уа - сабийле акъылман Кязимден кёп иги затха, адамны сюе билиргге юйренирге боллугъун ангылагъан эдиле.

- Улу классланы уа окъутханмы эдинг?

- Окъутмай а. Артда бешинчиден 11-чи классларгъа дери да берген эдиле манга.

- Биринчи окъуучуларынг бюгюнлюкде абаданла да болгъан болурла?

- Хау. Темиржанланы Илияс школну алтын майдал бла, Санкт-Петербургда Мичурин атлы медицина академияны да бошап, орус радиода да ишлегенди, бизнес бла кюрешеди. Аппайланы Зульфия бла Мокъаланы Фатима, университетде окъуп, устазла-филологла болгъандыла. Бусагъатда ала менги жаш коллегаларымдыла. Малкъар тилден бла литературадан 5-11-чи классларгъа дери да дерсле берединле.

- Кесинги ауур болур? Ненча классынг барды? Сагъатларынг а кёпмюдюле?

- Устазны иши бир заманда да женгил болмайды. Айхай да, кёп салыпп, ишлерге сюйгенни. Мени тёрт классым барды. Биринде – 29, экинчисинде – 23, ючюнчюсюнде – 18, тёртюнчюсюнде да аллай бир осуучу боладыла. Ыйыкъгъа сагъатларым да онтогъэздула. Сексен сегиз сабий. Тюрлю-тюрлю къылыкълары, кёз къарамлары, ангыларыды бла. Аланы барысына да ана тилни сыйлылыгъын, аны бир зат да алышындыралмазлыгъын ангылатыуду дерслеримде баш борчум.

- Ол жаны бла муратынга жеталамыса?

- Бу соруугъа жуаатха былай айтыргъа сюеме: арт ючтёрт жылда окъуучуларыбызны жетишимлери артыкъда къуандырадыла. 2003-2004 окъуу жылда Ажоланы Марина 10-чу классда малкъар тилден бла литературадан, 11-чи классда да республиканы олимпиадалада экинчи жерлени алгъан эди, биринчи жерле кишиге да берилмегенлерин айтсакъ, ол жетишим биютюнда багъалы болгъаны кёрюнеди. Бусагъатда ол къыз ыбыз медицина факультетни ючюнчю курсунда окъуйду.

2005-2006 окъуу жылда Атабийланы Лейла 11-чи классдаана тилден бардырылгъан республиканы олимпиадада 3-чю жерге чыкъгъан эди. Ол да Пятигорскени къырал университетини юридический факультетини студентди. Дагъыда бир окъуучубуз Черкесланы Жамилягъа быллтыргъы окъуу жылда 11-чи классны арасындаана тилден республиканы олимпиадада 2-чи жер берилген эди. Алим Советни онооу бла аны университетни орус тил бла литература бёлюмюне экзаменсиз алырга деп айтылгъан эди. Алай ол ингилиз бёлюмню сайлап, анда окъуйду. Быйыл да 9-чу классны окъуучусу Черкесланы Жамиляана тилден бла литературадан республиканы олимпиадада 2-чи жерге тийишли болгъанды.

«Ана тилим – жаным-тиним» деген ат бла быллтыр бардырылгъан республиканы фестивальгъа райондан жаланда мени окъуучуларым къатышып, команда эсепде экинчи жерни алгъандыла. Ол, белгилеп айтыргъа, бек иги жетишим эди. Анда тюрлю-тюрлю номинациялада 9-чу классны окъуучулары Ораклары Артургъа 1-чи, Къадырланы Самирагъа 2-чи, Къазийланы Карингъа 3-чю жерле берилгендиле.

- Школда ана тил эм литература бла байламлы ишле жаланда дерсле бла бошалып къала болмазла?

- Ана тилни билирге, сюергге, багъалы да, сыйлы да кёрюргге, аны деменгилилигин ангыларыгъа юйретиную амаллары кёпдюле. Ала класдан тышында бардырылгъан ишледиле. Анга жаланда бир юлгю келтирирге сюеме. Кылийланы Къайсын туугъанлы 90-жыллыгъына атап, быллтыр районну культура бёлюмю бла бирге литература ингир къурагъан эдик. Аны программасын да кесим жарашдыргъан эдим. Мени классларымда окъугъан жашла, къызла да, анга тири къатышханда сора да, улуу поэтни жашауунда, жазыучулукъ ишинде да кеслерине жанны бетлени ачхан эдиле. Бютюнда анга акдемигибиз Залийханланы Михаил, жазыучула Токуманлы Жагъафар, Табакъсойланы Мухтар, Додуланы Аскер келгенлери ингирни жарыкъ да, къууатлы да этген эди.

- Окъуу жыл бошалыргъа энди алай кёп да къалмагъанды. Алда не муратлары барды малкъар тилни бла литератураны жаш устазы Ариужан Мухадинованы?

- Муратла кёпдюле, игидиле. Билим бериу миллет проект арт экиюч жылны ичинде иги ишлерге кёллендиргенлей турады. Устазны даражасы, сыйы-намысы да кётюрюле баргъанлары къуандырады. Алай, «Жангыз терекден бау болмаз» деген, мен жаланда кесимлей угъай, школубузну битеу педагог коллективи, коллегаларым бла бирге миллионлукъ, жюз минглик болса да, грантлагъа жетиширгеди муратыбыз.

Ушакъны **АЛИКАЛАНЫ Владимир** бардырыгъанды.

ТЮБЕШИУ

Хажиликге барыц къалай къуралгъан эди?

Озгъан ыйых кюн Нальчикде «Терек» санаторийде 2007-2008 жыллада Къабарты-Малкъардан эм башха къоншу республикаладан хаж кылып кыйтханланы тёрели тюбешиулери болгъанды. Анга кеси республикабызны хар шахарындан, элинден кёп адам къатышханды. Ала бла бирге уа Къарачай-Черкес, Чечен, Север Осетия-Алания республикаладан эм башха жерледен да къонакъла келгендине.

Нальчик шахарны раисиммамы, хаж кылырыгъа баргъанланы жол башчылары Ахматланы Назирни хажи сыйлы борчларын толтуруп кыйтханланы алгъышлагъанды, бюгюн, узакъ жол жюрюп, тюбешиуге келгенлери ючюн алагъа ыспас этнеди. Андан сора да, ол жыйылгъанла Мекка-Мединада Аллахха кылай кылдыкъ этгенлерини, мусулманлыкъ борчларын къалай толтургъанларыны, кёргенлерини, билгенлерини юсларинден бир бирлерине оюмларын айтырын дурус кёргенди.

Алай бла тюбешиуге бек алгъа сёз ани юсюнден баргъанды. Сёлеширгеге, оюмларын айтырга сюйгенле уа бек кёп эдиле. Биринчиден, ала сыйлы борчларын толтуруп къайтханларына къууанганларын айта, жол башчыларына – Назир хажиге жюрек разылыкъларын кёп кере эргтендине. Кеси жерлиеринбизден чыгъып сёлешгенле аны уллу адамлыгъына, къураучу хунерине, хар адам ючюн кыйгъырыууна багъа бичгендине.

Сёз ючюн, Север Осетия-Аланиядан келген Абрек Батроев былай дегенди: «Хаж кылырыгъа баргъанлагъа жол башчы болуу, мени акъылыма кёре, кыйын жумушду. Алай бизни багъалы кыларындашлыбз Назир хажи бла баргъанла бла тюрлю кыйыныллыкъ барды деп сезмейдиле. Хаж кылыпу жер-суу кёре айланнган турист жолоучулукъ тюйюлдю. Биллай кыйын ишден тынч кутултхан олду кишилик, адамлыкъ, Аллахха тюз кылдыкъ этиу. Аны ючюндю хажиге кёп кере ыспасыбыз, бюсюреуюбюз. Ёмюрю узакъ болсун...»

Къарачай-Черкесден Ижиланы Аминатны былай сёзлери да Ахмат улуну адамлыкъ даражасын, ахшы кууразуу болгъанын кёргюзтгендиле: «Мен биллай сыйлы жолоучулукъгъа чыгъардан алгъа, манга дери Мекка-Мединагъа баргъанлагъа тюбеп, хапар соргъанымда, ала барысы да бир ауузданди: «Ахматланы Назирни къаууму бла барсанг, хар ненг да тынгылы боллукъду», - деген эдиле да, аланы тюзлюклерин кеси башымда сынадым, кеси кёзюм бла кёрдюм. Хаж затыбыз да асыры жетишгенден, тамам болгъандан, жол азыкъ алгъан эдик да, андан ауузубузгъа тийирмедик».

Тюбешиуде ахшы жолда республикадан хаж кылыугъа атланнгана бир къауум чурумла бла кезиуонде жолгъа чыгъалмагъанларыны, баргъан жерлеринде тийишли ижашар жер болмагъанымы эм мусулманлыкъ борчларын толтургъандан сора, кезиуонде самолёт табылмай, юйге 22 кюн кеч къалып келгенлерини юсюнден да айтыргъанды. Аны сыятуун хаж къылыргъа баргъанла КъМР-ни Мусулманларыны дин управлениясыны председатели Анас Пшихачевни бу жол «Салам-Тур» фирма бла келишим эттенинде кёргендиле.

Болсада, бирле болжаннданда эсе кёп заман сакъларгъа тюшгенди, замана-нында юйге келирге транспорт табылмагъанды деп, аны бармакъгъа чулгъаргъа керек тюйюлдю, дегендиле. Башхала уа, мусулманлыкъ бла алып айтханда, биллай сыйлы жолоучулукъгъа баргъанланы да бираз аярга, алагъа болушургъа, эс тапдырыргъа керекди ансы, чырмаулукъ этерге жарамайды деп, дин управлениясны оноучуларына ыразы болмагъанларын къатлап-къатлап чертгендиле. Ол алай нек болду деп, Назир хажиге соруула бергенле да чыкъдыла. Ахмат улу алагъа ишни болушун жик-жиги бла тынгылы англатханды, кесини бир тюрлю терслиги болмагъанын жыйылгъанлагъа тюшюндюргенди.

КъМР-ни Муслийманларыны дин управлениясыны председателини заместители Мисирланы Хызыр, хаж кылыу къачан да кыйын болуучусун айтып, аны ючюн тарыгъыргъа, бир кишиге да дау этерге керек тюйюлдю, дегенди. Ол чыгъып сёлешгенлени управлениягъа этген тырманларын тюзге санамагъанды. «Биз кеси ишибизни этебиз, мындан ары да тыышындан киши ыхатышыры унарыкъ тюйюлдюз», - деп белгилегенди.

Тюбешиуге къатышханла республикадан хаж кылыугъа баргъанланы хар кереклеринде кыйгъырырча муслийманладан комитет къураргъа, андан сора да, КъМР-ни Муслийманларыны дин управлениясыны ишине юсарарча, анга хар не жаны бла да болушурча, жамауат совет къураргъа деп оноу къабыл эттендине.

Тюбешиуге КъМР-ни Президентини Администрациясыны консультанты Аслан Гудов, республиканы Жаш тёлюню эм жамауат бириги-улени ишлери жаны бла кыырал комитетини председателини орунбасары Гергъокъланы Жамбулат, КъМР-де МВД-ны жамауат къоркъуусузлукъну милициясыны начальнигини орунбасары Феликс Эфендиев, Нальчик шахар округа урушну эм урунууну ветеранларыны советини таматасы Абдуллаланы Мустафа, Север Осетия-Алания Республиканы миллетлени ишлери жаны бла министрни заместители Батроев Абрек хажи эм башхала къатышхандыла.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

Реконструкциядан сора алгъаракъда ачылгъан Нальчик ётмек заводда ишлегенлени асламы шахарда кондитерлегге юйреттен эчни окъуу юйню бошагъанладыла. Шидакъланы Оксана да аладан бириди. Ол, цехде тууралгъан гыржынны качествосуна къарап, терк бузулмазча, эчни къагъытха чёргёди.

СУРАТДА: Оксана иш юсюнде.

Суратны ХОЛАЛАНЫ Марзият алгъанды.

Аууздан айтылгъан халкъ творчество

ЖУРТУБАЙЛАНЫ Махти

Сталин бла таулула

Аллы газетни 72-чи номериндеди.

«Мени Атабиевден жашыргъан затым жокъду»

Сталин бла затгеден да таныш эдим, шуёх. Таныш а къалай болгъанымы бир тынгылыгъа. Колхоз къуралгъандан сора мени акъегге аладыла. Бир-экиннден ушкок атаргъа, гранат сызаргъа юйретип тебирейдиле бизни. Ушкок атып а мени ким озарыкъ эди, барын да хорлайма. Сора гранат сызып башлайдыла. Ким жыйыпма, ким экиншисы, ким жюз метрге сызды. Билген ишим тюйюл эди, къарыуум болгъанлыкъгъа. Къаралгъан, къарай келеме да, сора: «Бергинге былай, бир кёрейим» - деп, быгъып ийеме. Шуу деп сызгъыпны ташаяды гранат. Ёнчелеселе – беш жюз метр! Ол кюн окъуна мени сержант этедиле.

Сора, тура келгенде, ийнарал, барыбызны да жыйып:

- Товаришь сержантла! - дейди. - Къыралны ичи шипиёнган толуду. Гепоула кюн сайын жюзюсюн, экю жюзюсюн тутадыла, аны ючюн аз болмайдыла. Энди уа ол аман Гитлер бизге бек кыйлачы шипиёнчы ийгенди, Киремлни атдырыгъгъа задания берип. Аны тутмай, амал жокъду, - дегенни айтады.

Барыбызда Маскуа тёгергенгеге бирер жолну сакъылап турабыз. «Ай, алыма уа бир чыкъгъы эдинг, сен шипиён! Къолумдан ычхынсанг, таза да анаёнгдан эркек туугъанса!» - деп сюелеме. Тогъуз-он кюн турабыз да, бир заманда жолда мешина келеди, ингир ала. Тохтатама да:

- Дабай документ! – дейме.

Мешинада олтургъан адам, чыгъып, правасын тутдурады къолума. Аны бла къутуллукъ суна болур эди. Мен а, сыфатын жаратмай:

- Дабай паспорт! – деп хыны сёлешеме.

Береди паспортун. Къарай кетеме, къарай кетеме да – не айтдыраса, былай хар заты да бек тапды. Алайда башха сергант болса, ийип къоркъыч эди. Мени уа жюрегим билип турады да ол адамны тюз бокнну болмагъанын. Мыйыкъчыкълары да Гитлерни мыйыкъчыкъларына ушай эдиле. Фонарнигими жандырып, паспортуна жангыдан иги тюрслеп къарасам - анда уа, былай бир мюйюшчюгюнде, уаакъ харфчыкъла бла: «Ши-пиён» деп жазылып тура эди! Айландырып къулакъ жанына береме да, эси ауут, тёнгерейди аладыла. Мешинасыны ичи уа болгъан ашчикден толу, немис жазыулары бла. Ол а бызыявычатка.Сора, шипиённу да мешинагъа сугъун, командирге барама да:

- Ол сиз табалмагъан шипиён ма буду! - деп, аллына атама.

Уой, къуучны тыпырлы болады командир, мени да махтайды. Шипиённу уа мычымай Маскуагъа алып кетедиле. Къулагъыны жанына асыры кылыкъсыз жетдиргенимден, дохтурла, ала билген амал бла кюреше кетип, кюнден аяздыргъан эдиле.

Бир экю кюнден мени Маскуагъа чакъырадыла, Сталиннге. Келеме да:

- Здрабия жалао! – дейме, чес берип.

Сталин а:

- Тохта, тохта! Ол сержант Атабиев денги сенмисе? Таулу болурса? – деп сорады.

- Так точна! Аллахха шукур, таулума! – дегенни айтама.

- Сен болмасанг, - дейди, - Киремлден да, бизден да къалырыгъы жокъ эди. Биогюнден баллап, сени туугъан къарындашымдан башха кёрлюк тюйюлме. Кесинги да старша сержант этеме, - дейди.

Юйюнде, тёрт-беш кюн да къалып, сыйланып, частыма алай кетеме. Андан сора, тюз да эсине тюшгенли, мени чакъыртып къоючу эди. Экибиз да барып, солуп, ашап-ичип, заукъ жашаучу эдим. Айтдырмай къойман эсегиз, манга сормай жанга бир оноу да этмеген кезилери болгъанды, сиз Сталин, Сталин деп тургъанлыкъгъа. Ай, жаш заман а!

Аскер жашаудан безип, бир кюн: «Къой, андан эсе Маскуагъа барайым да, Сталин шуёхум бла эриккеними кетерип келейим», - дейме да, ийнаралгъа айтама, былай да былай деп. Угъайны дерик эди ол а: «Бар, бар, бар, къаллай бир скйсенг да тур!» - дейди.

Тюзюнлей Киремлге келеме. Келсем, олтурады Сталин, сампалы тюшюп. Мени кёргенгле:

- Ай, Атабий улу, бу жол санга къонакъбайлыкъ эталамм, - дейди. – Къайгъым асыры кёпден, башым тёгерек айланады.

- Да нёгёрнг ушайма да! Къайгъынг бар эсе, манга да бир соргъанг а, къалай этейик, не болайыкъ деп, - дейме.

- Ол Гитлер деген башыма бир палах болуп чыкъгъанды да, - дейди Сталин, – менден сора, дуниядa ким бар деп айланады. Чабыт къалыр деп ичимде жаным жокъду.

- Тейри, Ёска, туугъанлы сенги былай абызыран а кёрмеген эдим! Асыры сарыуек сундунг сен бу Гитлерни, - дейме.

- Тамбла, - дейди Сталин, - Берлиннге барып, Гитлерге бир саугъа берип алдамасам, башха мадарым къалмагъанды.

Кёзюне къарайма да, ачыу тийип, ачыкъдан сорама:

- Тохта, жолдаш Сталин, керти кёлюнг бламы айтаса?

- Да ёзге уа, ойнап турмагъанымы уа кёресе, - дейди.

- Уоллахий да биллахий, - дегенни айтама сора, - сени орунгга мен болсам, ёлюп къалсам да, этмез эдим алай! Бютюнда, юйюнге къонакъ келип тургъанлай!

- Амалым жокъду, Атабий улу, амалым жокъду! Къалай ангылямайса? - дейди.

- Сенсе да ангылагъан! Энди, - дейме, - мен элден келген бир таулу, къуллукъчу-зат да тюйюлме. Сен а сен, уялмай, уллу башынгы гитче этип, къалай барлыкъ болурса къайда эсе да бир барып тохтагъан пашистни аллына? Ол келсин сени аллынга, керек эсе!

Мен айтмагъан къалмайды, унамайды Сталин.

- Барчы сора, къайбы бара эсенг да! Ант ызынгдан болгъанды, Берлинде да тохтамай, Америкагъа ётюп кетмесенг! - дейме да, къобуп, кетип тебирейме.

- Уй, Аллахны кёлю эсенг, кетме, терс болдум! Бармайма бир жары да, аны ючюн къыяма айланырыкъ эсе да! - деп, тилей, жалынып. - Келчи, андан эсе растаранга барайыкъ да, сюйгенибизча бир олтурайыкъ!

Алай тыймасам, Гитлерни аллына барып, не айтыр эди, не этер эди? Къыралны бётин жоюп бошаргъа аздан къалгъанды. Сиз а Сталин, Сталин дегиз да туругъыз.

Сора, экинчи кюн, кабинетинде чай иче тургъанлай, бир ийнарал чабып келеди, талакъ солуу этип:

- Табарищ Сталин, табарищ Сталин! Гитлер Маскуагъа кеси келип къалгъанды!- дейди. Шуёхум, тили тутулуп, бир манга, бир ол ийнаралгъа къарайды.

Айтама Сталиннге:

- Да, Ёска, бай-сыйлы бол, ишингден да чырмадым. Энди мен кете барайым, сен да къонагынгга къара, - дейме.

Сталин анга арталлыда ыразы болмайды:

- Къалай кетип къалырса, мени кесим жангыз кьоюп? Ол адам ашаучу келгенде, сен да къатымда болсанг сюеме, - дейди.

Къалмай не къарыу, къалама. Олтурабыз кабинетде, пировдчигибиз да жанабызда. Бир заманда уруп кирип келеди Гитлер, хром чурукълары да жыржыр эте. Кирип келеди да:

- Хайль Гитлер! – дейди, къолун да кётюрюп. Биягъы Сталин а не айтыргъа ийнаралгъа къалмады да, сора кесим:

- Саламынг ол эсе, аликум салам! - дейме.

Гитлер манга терс къарайды, алай а жукъ айтмайды. Олтурабыз да, сора былай башлайды ушагъын:

- Сталин, - дейди, - сен Берлиннге келирсе деп тура кетдим да, келмединг. Сангъа, жангыз кесингге, айтыр затым барды.

Мени къагъып айтады да. Сталин а:

- Таныышып къалыгъыз, ма ыр жанымда олтургъан жолдаш Атабиевди. Андан жашыргъан затым жокъду, - дейди.

Сора, сёлеше кетедиле экеси да. Сёлеше кетедиле да, Гитлер а, айтханын-кыйтханын да биллемей, къызгъандан къыза барыпъ, Сталинни жунчутады. «Эслеп сёлеш, эслеп сёлеш!» - дейме бир эки кере, алай Гитлер аны эшитиргге да сюймейди. Ахырында уа:

- Айрыпланым, тобум, пилимотум-огъум сенден эсе иги, аскерим сенден эсе кёп. Мен айтхандан чыкъмай жашасанг, жашарса, унамасанг а, сен Сталинни, тюз да ананы эсги жыр айтдырырма! - деп кёймайдыды!

Сталин а, къоркъуп, не ай тырнъа да билмей, мени таба къарайды. Алайлай жанама Гитлернин юсюне:

- Эйи! Биз да сени кьонакъ бетинги этирге, кёремисе аны! Атышыргъа излей эсенг, кёрчю бир, анангдан эркек туугъан эсенг! Тейри, пилимотунгу артынга сугъарма! – дейме да, ол кесин тыйдырмагъан Гитлер къуйругуун къысады. Аны эслеп, Сталин да тебеди:

- Быллай жашла къатымда болуп, сен не эталлыкъса манга? Тохтасанг, тохтарса, тохтамасанг да, ярабий, энди уа не тешикге бугъайым деп айтырча этерле! Бир да кичиме! - дейди.

Сора, мен этген умут болмады деп, Гитлер кетеди юйюне, мен да, Сталин бла саламлашып, жериме къайтама.

Берлиннге учуу

Бир кюн биягъы мени штаб-ха чакъырадыла да:

- Срочно Маскуагъа жет, Киремлге. Сени жолдаш Сталин сакълап турады, - дейдиле.

Тюзюнлей Сталинни кабинетине кирип барама.

- Кел, уууукъ бол, олтур. Санга партия бла правительствону бек уллу жумушлары барды, - дейди да, ары-бери жюрюп тебирейди. Мен да, не айтады бу жол а деп, сакълап турама. Ол а, колпесин букъулата, терен сагъышха батханды. Унутулму къойду деп:

- Алан, айтчы муну, айта эсенг! Сени сакълай, къулакъ чигинжилерим аудула. Не жумушуг барды? – дейме.

- Уоллахий, тынч жумуш а тюйюлдю, - дегенни айтады. - Уруш боллукъду, аны кесинг да англыйсса. Биз а немислилени не аскер санларын, не танка санларын билмейбиз. Сен бир мадар этмесенг, ишибиз какды.

- Да, сау бол, алай ышаннганынг ючюн. Къолумдан келгенни этерме, - дейме мен да.

- Берлиндге тамбла уллу парад болады, - дейди Сталин. – Айрыплан бла учун барыпъ, ол аскерлени санаргъа керекди. Тюзмю айтама?

- Эй, уууугъум, «Ашыкъчан суу тенгизге жетмез» дейдиле. Кел, мен да бир кесек сагъыш этейим, - дегенни айтама.

- Бек ахшы, - дейди. Тюш азыкъ ашайбыз, бирер экю грамм да тартабыз. Сора, паппос да къабындырыпъ, сагъыш эте келеме да:

- Тейри, Ёска, тюз айтаса, - дейме. - Башынг а барды, ким не десе да.

Къууанады Сталин, махтау сёзню бек сойген адам болуучу эди гнуур аман.

- Хайда сора, тамбла айрыпланнга къон да, Берлиннге уч, - дейди. - Тюзюнлей барыпъ, аскерни санап, терк окъуна къайтып кел. Сен энди адамса, Гитлер бла сёлешгенингде эслеп тургъанма. Бу жол женгилик этме.

- Охо, охо, этмем, - дейме, ичимден а: «Сен атмасанг а къайдан билги эди Атабий улу, не этерин», - деп, саламлашып кетеме.

Экинчи кюн учама Берлиннге. Биз да ары жетер-жетмез, немислилени парадлары башланады. Къарасам, Гитлер, бир бийик жерде тохтап, аяна ал докладын бардырады. Алай бир жанщай тур дап, эргай, пашистени аскерлерин, саугъаларын-топларын, танкаларын санап тебирейме. Кесибиз а асыры бийикде учхандан, немислиле, бизни кёрмей, кеслерини айрыпланлары учхан сунуп, атмайдыла. Санап бошайма да, пракнотха жазама. Сора летчикге:

- Ый, маржа, амал бар эсе, Гитлерни тюз да жаны бла учуп бир кёр! - дейме.

Он сау къаллыкъ а менден да палах адам кёре эдим. Эне барып, тюз да Гитлерни жаны бла зуу деп учады. Алайгъа жеттенлей, белиме дери айрыпланны терезесинден эниште салынып, Гитлерни жаягъына ша-а-а-п деп, элия тауш эдирип жетдиреме. Уй, алайда болгъан халкъ дыгъаласха къылады, топ, пилимот окъла экю жаныбыз бла шууллдап учуп башлайдыла. Гитлер а, жаягъында да тутуп, ызымдан: «Это только Атабиев мог сделать!» - деп къычыра къалгъан эди, дейдиле. Сора, Москваргъа къайтабыз да, пракнотну Сталинни къолуна тутурама. Ол а, къайдан билген эсе да, барын да билип тура кёре эдим:

- Не Гитлерни жаягъын марап айланаса? - дейди. - Телини къозутсанг, къалай болуучусун биллеймисе? Сени хатангдан уруп биогюн-тамбла башланып къалса, мен не этеримке? Бир улу майдал берирме деп тура эдим да, энди уа хатлама! - дейди.

Жарсарыкъ суна болур эди, мен а, кюлюп:

- Уой, къой, сен а! Майдал керекли тюйюлме. Сау къал! - дейме да, кетеме. Экинчи кюн а уруш башланнганды.

Бачаманы «саугъасы»

Уруш заманы болады. Сора, бир кюн, битеу дивизияны тизедиле, Сталин келеди деп. Сюелебиз. Сталин сатырны алпы бла хар солдатны бетине къарап барады. Мени къатыма жеттенлей, дыркъ деп тохтайды, къууанч тыпырлы болуп:

- О, жолдаш Атабиев, зауаллы кесинг! Сени мында болгъанынгны билмегенме ансы, былапы тизип не кюреше эдим! - дейди. - Келчи мени бла.

Экибиз да штабха барыпъ, бир шеша да тартабыз, ашайбыз, ичебиз. Офицерле да, тёгерегибизде шырт-мырт эте, шапалыкъ этерге кюрешедиле. Сталин менден бир зат излегенин билеме, соргъан а этмейме, кеси айтсын деп. Ура кетебиз да, шуёхум:

- Энди, - дейди, - жолдаш Атабиев, сенден не жашыпыу, немислиле ырбынгга тыйгъандыла бизни. Бюгюн-тамбла деген а битеу планларын билмесек, юйюбюзню къурутадыла.

- Да сенсе тамата, айт.

- Бир немислини тутуп, соруу этерге керекди. Мен билген амал олду, - дейди Сталин.

- Тейри, андан кыйын жумуш берме ансы, аны уа шибиля ургъанлай этейик, - дейме.

Сталини бети жарыйды:

- Ай, санга къор болсунла ол мени тёгерегимде айланнган болмачыла! Сен о ишни тутпу-рансы, мен санга бермезлик саугъа жокъду, - деп, ауузма къарап турады.

- Айтхан эсем – этерме. Тангъатханалй, бир айрыплан бла бир лётчик былайда болсунла, - дейме.

- Бек ахшы.

Сора, айрыпланнга къонама да, пашистле тургъан жанына учабыз. Башындан къарай келип, бир немислини агъачха кирип баргъанын эслейме да, лётчикге: «Тюш энишге!» - дейме. Жерге къоннгучу окъуна, секирип тюшюп, ярлай, кёйну байлагъанлай, къолун-аягъын байлайма да, айрыпланнга тыгъама немислини. Къайтып келебиз Сталиннге. Ол а, бир манга къарайды, бир немислиге къарайды, ауузу ачылып:

- Жолдаш Атабиев, да сен а Гитлерни эм мажал ийнаралын тутуп келдинг да! – дейди.

- Уоллахий, жолдаш Сталин, Гитлерни тууған атасын алып келген эсем да билмейме. Андан башхаларыгъыгъыр жокъ эсе, барып бир кесек солуюм, - дейме.

- Бар, бар, бар, солу, тынчай! Ингирде тюбешибиз, - дейди.

Ингир ала бир офицер келеди, жолдаш Сталин, сый къурап, сени сакълап турады деп. Сакъал жюлюйме, тизгинлерни жыяма да, барама штабха. Уй, мени кёргенлей, жыйылып тургъан ийнаралла барыпъ да гур деп ёрге къобадыла. Уллама да:

- Къолмагъыз, маржа, отлуругъуз! Намыслы болугъуз, Аллах ыразы болсун! - дейме

- Э! Сени аллынга къолмай а! – дейди Сталин. – Биогюнлю бери аягъыбызы тюбюнде чёп сынмай айланабыз. Он сегиз кетирген ийнарал битеу бизге керек затланы санап, айтып бергенди сора уа! Келчи былай, къатыма оптур.

Барама да, Сталинни онг жанына оптурама, сол жаныда уа - Берия. Ашай-иче келебиз. Сталин а, мени бла болмаса, хазна киши бла да сёлешмейди. Берия ол ишни жаратмагъанын эслеп а турама, болсада жукъ айтмайма. Сора, ашай-иче келген заманда, Жуков-ийнарал, ёрге да къобуп:

- Жолдаш Атабиев, бу аяхны сени ючюн кётюреме. Сен болмасанг, не этеригибизни да биллемей, хайран болуп тура эдик. Салулгъунггу! Аллах сени бизден айырмасын! – дейди.

Битеу ийнаралла да, секирип ёрге туруп, «ура» деп, ичедиле. Ол аман Берия уа, зарлыкъдан ичи кюю, ёрге да къолмай, ичмей, стаканын столгъа салып къояды. Къаным башыма чабып: «Ай, итден тууған а! Тейри, намысым бла уа бош ойнайса!» - деп, секирип къобуп, керохума узалама да, бир жанымдан Сталин, бир жанымдан Рокоссовский жабышадыла.

- Атангъы жаны ючюн, жолдаш Атабиев, женгиллик этме, женгиллик этме! Бу жолчукъну тёз да къой, маржа! – деп тилейди Сталин.

- Айтыр, эшикни да аягъым бла уруп, чыгъама да, кетеме.

Андан сора Сталин бла тюбешмей кёп турдукъ. Уруш бошала туруп а, жаралы болама да, доктурла юйюнге бар, саугъунгъа къараден, юйге ийип къоядыла мени. Зиме келсем – тийредге адам угъай, кишик да жокъ. Налычкге барама, не болгъанды деп. Былай да былай, таулула бандит миллетдле, барын да Къазахстанга кёчюргендиле, сен да, жан сакъларгъа сюе эсенг, мыымай ары атлан, дейдиле.

Сагъышха къалама – къайры барайым, къайда излейим жуукъларымы, халкъымды деп. Сора Сталин Нарсанада солуй турганын эшитеме. Тейри, кёзюне бир къарамай, айтырыгъымы айтмай а кетмем дейме да, салып Нарсанагъа барама. Ухуа башы бла секирип, терек тюбюне бугъун сакълайма. Бир заманда Сталин кеси, юллесин букъулата, келе тура эди. Мени уа сакъалым да жетип, ушкогум да биргреме. Мени кёргенлей, ахы кетип, эргенип: «Не айланаса мында, бандитден тууған бандит?! Не керекди санга?!» - деп къыычырады.

Ушкогуму, жаркъ-журкъ этдирип, тюз юсюне бурама да:

- Бандит мен тюйюлме, сенсе бандит! Нек кёчюргенсе халкъны? Къайдадыла мени атаманам? – дейме.

Мени танийды сора. Да танымай а, биргесине туз-гыржын ашап айланнган адамны.

- А-а, сенмисе, жолдаш Атабиев? - дейди. - Кючден таныдым да. Кел мени бла.

Дачагъа барабыз да, тыышында да «Балкарцы» деп жазылып тургъан бир улу китапны алады да, анга къарай кетип:

- Жуукъуларынг Къазахстанда, Талды-Курган районда жашайдыла энди. Сен да ары бар, менден да соруп салам айт, - дейди.

- Саламынгы, келямынгы да атангы башына юй! Ма, бу да сени болсун, - деп, ушкогуму да бир жанына сызып, кетеме да къалама. Не этерик эдим ёзге?

Баргъаны боллукъду.

Окъуучуланы тилеклери бла

Битимлени тауча атлары эм хайырлары

Андыз (Девясил)

Кёпжыллыкъ кырдык битимди, бийиклиги 1-2 метре дери жетеди. Тамырлары базыкъладыла, узунладыла. Сабакълары тюз ёрге ёседиле, жумушакъ тышлыдыла. Чапыракълары зугулракъ эм эллипс формалыдыла. Гюллери сабакъланы баш жанларында боладыла, улладыла, алтын бетли-сарыладыла. Урлукълары къонгур бетлидиле.

Андыз июль-август айлада чагъады. Урлукълары августсентябрь айлада бишедиле. Суу жагъалада, мылы жерледе, юлкюле арасында ёседи.

● Дарманнга битимни тамырларын хайырланадыла. Алада инулин, сапонин, чайыр, дубиль веществола, органика кислотала, эфир жау болгъанлары тохташдырылгъанды. Битимни чапыракъларында уа дубиль веществола, эфир жау, органика кислотала бардыла.

Андыз кайнатылгъан суну бронхитден, трахеитден кьйелларгъа, бёкелерине сууукъ тартханлагъа, туберкулёздан, гриппден, бронхиальная астмадан, аш орунлары, чегилери ауугъанлагъа ичиредиле. Халкъ медицинада уа ичи ётгенлеге, сапрандан, кёк жётелден, безгекден, ёпкелери, сюеклери туберкулёздан, неврождан, эшек гуммосдан (опухоль), сууукъ тийип ауугъанлагъа бередиле. Аллай суу тюрлю-тюрлю тери ауруулагъа къажау кюрешде да хайырланылады.

Андызны бюйреклери ауугъанлагъа, ауурлукъланы болгъан тиширылагъа арталлыда хайырланыргъа жарамайды.

Къургъакъсытылгъан эм ууакъ туралгъан тамыларны чай къашыкъ бла бирин, къайнатылып сууугъан 1 стакан суугъа къуюп, сел отда 10 минут къайнатадыла, андан сора 8 сагъатны турма къоюп, сюзедиле. Аш оруну ауугъаннгъа, хиппиригин тазалаялмагъаннга аш ашардан 20 минут алгъа стаканны тёртден бирин кюннге 4 кере ичиредиле.

Битимни къургъакъсытылгъан тамыларындан этилген порошокну бичакъ бурну бла бирин къаныны басымы мардадан уллу болгъанлагъа, холециститден, гепатитден, колитден, геморройдан, гастритден ауугъанлагъа аш ашарны аллында суу бла кюннге 2 кере ичиредиле.

Шахбулут (Каштан)

Бутакълары кенгнге жайылгъан, бийиклиги 30 метрге жетген, къаралдым-мор жау къабукълу терекди. Чапыракълары узунладыла, къыйырлары быччы аузуна ушайдыла. Гюллери ариу ийислидиле, къызгъылдым-акъ неда саргъылдым-акъ бетлидиле. Жемишлери мор бетли сыйдамладыла, кеслери да тышлары шинжили къаплада боладыла.

Чакъгъан май-июнь айлада этеди, жемишлери сентябрь-октябрь айлада бишедиле. Къабарты-Малкъарда айбатлыкъ терекча хайырланылады.

● Дарманнга шахбултну къабугъу, жемиши эм аны къабы хайырланыладыла. Жемишлеринде тритерпеновый глюкозид, кумарин, эскулетин, жау болгъанлары тохташдырылгъанды. Чапыракъларында бла гюллеринде флавоноидле, каротиноидле бардыла.

Терекни къабугъу, гюллери, жемишлери къайнатылгъан суу тохтамай келип тургъан къанны тыяды, сууукъ ётюп ауругъаннга, ауруугу сынтыл этерге, къалтырапитиреп ауругъаннга жарайды.

Халкъ медицинада шахбултну къабугъу къайнатылып этилген суну геморройгъа, колитге, гастритге, бронхитге, подаграгъа, жел ауругъа, солуу органлагъа, жарагъа багъыуда хайырланадыла. Спиртге неда аракъыгъа терекни гюллери атып этилген настойканы жиклери ауругъанланы ауругъан жерлерине сюртедиле.

Терекни 50 грамм къабугъун 1 литр сууда 15 минут къайнатадыла, бир сагъат сууума къоюп, сюзедиле, аны бир адыргъа къуядыла эм геморройдан ауругъанны оптуртун, чахауан этедиле.

Къургъакъсытылгъан гюллени спиртге атып этилген настойканы (40 грамм гюллени 1 литр спиртге) ауругъан жиклеге сюртедиле.

Ахыры 4-чю бетдеди.

Эски сурат

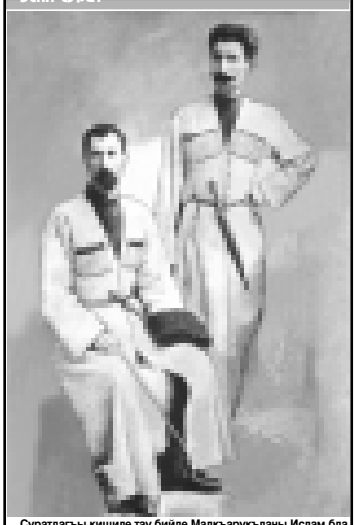

Суратдагы кишиле тау бийле Малкъарукъланы Ислам бла Орусбийланы Науруздула. Биринчини халкъда жюрюген аты Дадашды. Кеси заманларында была атлары айтылгъан адамла эдиле.

Чегемли бий Дадашны жери, малы-моллюю кёп эди. Нальчикде, Кисловодскеде да журтлары болгъанды. Ара шахарбызны биринчи поликлиникасыны аллындагъы сынжырлары бла эки этажлы юй да аныкъыды.

Малкъарукъ улу халкъына кёп ахшылыкъла этгенди. Аны ючюн миллетини аллында даражасы бийик болгъанды. Совет власть тохташхандан сора ол, юйюрюн, юйдегисин да алып, Кисловодскеге кёчеди. Кёп да турмай, андан Бакугъа ётеди эмда анда жашап тургъанды. Аны юй бийчеси Барысбийланы Мисиржан эди. Аланы алты къызлары бла эки жашлары боладыла. Къызлары Фатима бла Дауумхан, таулу тиширыуланы араларында биринчиле болуп, бийик медицина билим алгъандыла.

Тамата жашлары Исмайыл 1937 жылда, тели ауруудан (тифден) аурып, Бакуда ёлгенди. Экинчи жашы Солтанны илишанна салгъандыла. Сюргюнде уа Орусбийлары Къазахстаннга кёчюрюлген эдиле.

Науруз да ахшыладан бири эди. Минги тау бла шагъырей болургъа сюйген жолоучла, алимле, аны атасыны, юйюнде тохтап болгъандыла. Ол ёлгенден сора ол жумушла Наурузгъа кёчгендиле. Белгили революционер Сергей Миронович Киров 1911 жылда Элбрусха чыгъаргъа келгеннинде, кече Орусбий улуну юйюнде къалгъан эди.

Революцияны кезиюнде Науруз ахымлы ёлгенди. Юйдегиси болмагъанды.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

ШКОЛ ЖАШАУ

Кеслерин иги бла танытадыла

Жанхотия элни орта школунда директорну кабинетинде, беш-алты устаз жыйылып, «Россейни бек иги школу» деген эришиуге къагъытланы хазырлай, къыстау ишлей тургъан кезиулерине келип къалдыкъ. Алада жазылгъанына кёре, окъуу юйню ёхтемленирча жетишимлери бардыла. Бу конкурсха къалай къатышырыкъларыны, башха эришиуледе да къаллай жетишимлери болгъанларыны юлеринден айта, директорну заместители Геккиланы Нюржан былай дегенди:

- Бизни окъуучуларыбыз олимпиадалагъа бек сюйюп къатышыучудула. Былтыр районда экинчи жерни алгъан эдик. Классдан тышында иш жаны бла уа конкурслада ючюнчю жерге тийишли болгъанбыз.

Быйыл бизни къууандыргъан а Отарланы Аминатны окъуучусу «Сигма» деген илму-практика конференцияда биринчи жерни алгъаныды. Ол Москва областны Огневск шахарында болуп къайтханды. «Русский медвежонок» деген халкъла аралы конкурсда Малкъарланы Рената бла Рамазан Шогенов хорламгъа жетишгендиле.

Малкъар тилден республикалы олимпиадада тёрт сабий алчыла болалгъандыла. Къысхасы, бизни сабийле кёп тюрлю эришиуледе 21 сыйлы жерни алалгъандыла.

МАМАЙЛАНЫАлий.

Шёндю жашауда санамай, эсепни бардырмай баш кечиндирген тынч тюйюлдю. Ол себепден школда математикадан терен билим алгъанлагъа жашауда тынчыракъ болады.

Аны алайлыгъын Жанхотия элни орта школунда Сотталаны Екатеринаны къолунда окъуп кеттенлени къадарларында да кёрюрге боллукъду. Оъурлу устаз бу предметден дерсле берип келгенли 30 жылгъа жуукъкъалашханды. Ол окъутханланы арасында аны жолун сайлагъанла да бардыла.

Жолчуда

Къар юзюлюуле хата келтирмезча

Минги тауну тийресинде къар юзюлюрге бек къоркъуулу кезиуде – кыыыда эм жаз башыны биринчи айында – болум къалай эди деген сорууубузгъа, Элбрус районну жол управлениясыны таматасы Ахматланы Мурадин былай дегенди: «Хар заманда ча, этиучю ишлерибизни этэ эдик: жолланы эм кёпюрлени къардан тазалай, алагъа туз къатыш юзмез чача, къар юзюлюуле салгъан хаталана кетере-кетере тургъанбыз».

Кертиси бла да , юзюлген къарны кетериу жолчулагъа жангы иш тюйюдю. Жаланда озгъан жылны ноябрь айыны ахырындан бери кезиуде окъуна тауладан къар онбеш кере юзюлгенди. Къар юзюлюргe бек къоркъуулу участка Адыл-Суу тарында «Жангъугъан» альпинист лагерьге жуукъдагъы жолду, жылны къар юзюлюрге бек къоркъуулу кезиую уа - жаз башыды. Ма бу жол да къар къатыш жауунла жаya тургъан март айжолчулагъа артыгъыракъда кёп иш туудургъанды. Аллай хаya болумлада къар, тау сыртлада жабышып туралмай, юзюлюп, аллында болгъанны гунч эте, энишге уллу ёлчемле бла саркъыучуду.

- Бийиклиги кёп вольтлу тоя чыпынланы башларына жете кеттен бек уллу къар бийиллны озгъан айыны экинчи жарымында «Жангъугъанны» тийресинде юзюлгенди, - дейди Мурадин. –Ол кече болгъанды, эрттенлени бла уа бизны аны тазаларгъа чыкъгъан эдик. Адыл-Суу тарында жылны бу кезиуюнде керекли техниканы – эки кючлю бульдозерни - дайым да тутуучубуз. Ишни эки жанындан да тохтап бардыргъанбыз. Къар асыры бийик болгъаны себепли бульдозерле, техтирле эте да, энишге тюше, къарны алай кетергендиле. Тёрт кюн заман алгъанды бу иш. Биринчи эки кюнде, боран келип, хазна жукъ кёрюнмезча этген эди. Дагъыда къар юзюлюр деген къоркъуу сакъланнганы бла байламлы ишден бош адамланы тёгерекге къараучулагъа салгъан эдик. Кертиси бла да, къар эки кере юзюлгенди, алай ала ишле бардырыла тургъан жерлеге жеталмагъанды. Жолну ачхандан сора да, аны къыйырларына дерин кенгертиу бла кюрешгенбиз.

Кесин кёп сакълатмай, бир быйыкъ озгъанлай, дагъыда бир уллу къар юзюлюгенди, аны узунлугъу жюз метрге, бийиклиги уа юч-тёрт метрге жете эди. Жолну алайы тар болгъаны себепли къарны тазалагъан къыйын эди. Терекле да чырмагъандыла. Болсада жолчула он борчларын намыслы тамамлагъандыла.

Адыл-Суу тарны оъгары жанында «Жангъугъандан» сора да, «Шхелди» альплагерь, «Приэлбрусье» пансионат, башха турист объектле болгъанларын да айтыргъа керекди. Ол кезиуде мында солугъанла кёп эдиле. Насыпха, аладан бири да ачымангъанды. Жолчула бек алгъа кеслерини кючлю техникалары бла транспорт кереклеге къарны башы бла ётергe болушхандыла, андан сора жолну андан ары тазалап тебирей эдиле.

Сёзсюз, къоркъуу болгъанына да къарамай, бу къыйын жумуш бла танг аласындан ингир къарангысына дери кюрешип тургъан бульдозерчиле Богъатларны Ахматны бла Ораклъаны Ханапийни атларын энчи белгилемей жарамаз. Районну жол управлениясыны ол участкагъа жууаплы мастери Аппайланы Арсен, жол ишчиле Макытланы Мурат, Пушукайло Олег, Ахматланы Берт къар юзюлген жерледе техниканы тохтаусуз ишлеуюн эм талада болумгъа къарауну жалчытып тургъандыла.

Специалистлени айтханларына кёре, Минги тауну тийресинде энтта да къар юзюлюрге къоркъуу барды. Жолчуна анга хазырдыла.

- Бизде уа табийгъат къыйынлыкъ салгъан хатаны не заманда да кетерирге битеу онгларыбыз бардыла, - деп таукел айтханды Ахматланы Мурадин.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Курсантла

Азаматны къуруда юлгюге саладыла

Атаккуланы Борисни жашы Азамат Россейни ара шахарларында билим алгъан таулу жашларыбыздан бириди. Ол Россейни МВД-ны ич аскерлерини Санкт-Петербурда аскер институтуну бешинчи курсуну студентиди.

Ол алчыланы санында болгъанын белгилерге тийишлиди. Азаматны жетишимлерине окъуу юйню башчысы саугъалагъан сыйлы грамотала да шагъатлыкъ этедиле.

Аны бла бирге ол окъуу практикаларын ётген жерледе да кесин ариу кёргюзтеди. Сёз ючюн, Азамат ючюнчю курсда болгъанында, юрист практиканы кезиуюнде Санкт-Петербург шахарны ара районуну следственный управлениесины начальниганнинг ырызылыкъ къагъыт алгъанды. Тёртючю курсда окъуй туруб а, Сыктывкар шаханда ётгенди практикасын. Аскер бёлюмню шахар полкуну башчысы быллымчы жашха усталыгъында жетишимле болдурургъа итиниулюгю ючюн ыспас этгенди.

Бу окъуу юйде билим алгъан бирси жашлача, Атакку улу да аскер къуллукъда бек бийик чыннга жетерге итинеди. Бюгюнлюкде ол диплом ишин жаза турады. Аны къоруулагъандан сора къайда къуллукъ этеригин алыкъа сайламагъанды. Хайырланса, аны ара шахарда къалыр онгу да барды.

Башында белгиленнген заталa таулу жашны жаланда усталыкъ алыуну жолунда болдургъан биринчи атламларыдыла. Спортда уа ол иги да уллу кёркюмдюлюге жеттенди. Школда окъугъанында Азамат, бокс бла юрешип тургъанды. Элбрус районну боксдан кёп кере чемпионуду. Ол заманда россей чекге чыгъаргъа жетишмеген эсе да, ара шахарда кесин кёргюзтгенди.

Мында ол къол тутушуу бла кюрешип башлагъанды. Аскер институтну, ызы бла уа Санкт-Петербургну эм Ленинград областны да чемпиону болады. Азаматны спортну бу тюрлюсюне хунерин эслемей къоймайдыла, аны институту, ызы бла уа Санкт-Петербургну жыйымдыкъ командаларына аладыла. Андан сора ол тюрлю-тюрлю эришиулеге тири къатыша башлайды. Адмирал Рябухинни хурметине аталгъан турнирни чемпиону, Россейни право сакъланнган органларыны турнирини призёру болгъанды. Ол жетишимлерине «Динамо» битеуроссей физкультура-спорт обществону башчылары да эс бургъандыла. Бюгюнлюкде ол аны жыйымдыкъ командасына киреди.

Окъуудан, жарау этиуден бош заманы болса, Азамат художестволу эм право литератураны окъуйду. Нёгерлерини араларында аны намысы жюрюйдю. Ол кыыйынлыкъладан къоркъмайды, кыайда да кесини оюмун айталады. Таматалагъа, кесинден гитчелеге да намыс этэ биледи. Аны себепли кеси да андан юлюшлюдю.

ОСМАНЛАНЫ Айшат.

Битимлени тауча атлары эм хайырлары

Ахыры. Аллы 3-чю бетдеди.

Къансиер (Бересклет)

ТЕРТМЮЙЮШ бутакълары болгъан, бийиклиги 1,5-3 метрге жеттен юлкюдю. Чапыракълары кысыха саплыдыла, эллипс формалыдыла, кыыйырлары быычы аузына ушайдыла - хырез-хырездиле. Гюллери ууакъладыла, жашил бетлиакъладыла. Жемишлери тёртмюйюш къызгъылдым коробкагъа ушайдыла, улукълары кыызгъылдым-сары бетлидиле.

Республиканы агъан талаларында, тау бетлеринде, суу жагъаларында ёседи. Уулу битимди.

Дарманнга юлкюню чапыракъларын бла жемишлерин хайырланадыла.

Къансиерде жюрекге керекли эвонимин глюкозиди барды. Аны жемишлеринде адамны къан тамыларында къанны басымын кётюрюючю триацетин, алкалоидле болгъанлары тохташдырылгъанды. Юлкюню къабугъунда бла тамыларында 17 процент чакълы бир гуттаперч барды, урлукъларында уа – жау.

Битимни жемишлеринден хазырланнган суу безгекден ауругъанны жарайды. Аны бла бирге ол адамны късарыгъын келтирирге, къарыусуз этерге да боллукъду. Къансиерни чапыракъларындан эм порошогундан этилген суну адамны ичинден сууалчанланы кетерирге, кичиуге къажау кюрешде хайырланадыла.

Эсде тутугъуз! Битимден этилген суну ичерге тюшсе, бек сакъ болугъуз, врач бла кенгешгиз.

Салим (Бессмертник песчаный)

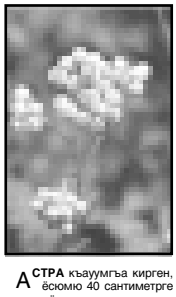

АСТРА къауумгъа кирген, ёсюмю 40 сантиметрге жеттен кёпжыллыкъ кырдыкды. Чапыракълары жумуртха формалыдыла. Гюллери уякъладыла, лимонгга ушаш, жарыкъсары бетлидиле, бирге жокку болуп ёседиле. Чакъгъан июнь-дарманны августну ахырына дери этеди. А сламысында юзмезлери жерледе, агъач талалада ёседи.

● Дарманнга битимни гюллери хайырланыладыла. Тюзюрек айтсакъ, гюлле энди ачыладыла деген заманда жыядыла аланы. Алада флавоноидле эм флавоногликозидле, кумаринле, дубиль веществола, эфир жаула, органика кислотала, К витамин, аскорбин кислота, калийни, кальцийни, марганецни тузлары, жез, акъкъалай, хром тюбейдиле.

Салимни медикле сууукъ ётюп ауругъанлагъа, заралны бактериялагъа къажау кюрешде, ётню тийишлисича ишлеуюн жалчытыр ючюн хайырланадыла. Аны бюйреклери, сапрандан, гепатитден, холециститден къыйналгъанлагъа да беридле

Битимден хазырланнган дарманланы уллары аз боладыла. Алай аланы кёп заманны ичинде хайырланыу бауругну ауруту ургъа боллукъду. Салимден этилген дарманланы гипертониклеге ичерге жарамайды.

Ётню иги ишлеуюне себеп боллукъ дарманны былай жарашдырадыла: 400 миллилитр суугъа 10 грамм быллай къатышны къуядыла: салимни гюллеринден – 4 кесекни, трилистникни чапыракъларындан 3 кесекни, дугъуманы чапыракъларындан – 2 кесекни, кориандрны жемишлеринден – 2 кесекни. Ётлеринде таллары болгъанлагъа башда айтылгъанча хазырланнган дарманны жаркъ сыгъанлагъа ичерге итинеди. Бюгюнлюкде ол диплом ишин жаза турады. Аны къоруулагъандан сора къайда къуллукъ этеригин алыкъа сайламагъанды. Хайырланса, аны ара шахарда къалыр онгу да барды.

Башында белгиленнген заталa таулу жашны жаланда усталыкъ алыуну жолунда болдургъан биринчи атламларыдыла. Спортда уа ол иги да уллу кёркюмдюлюге жеттенди. Школда окъугъанында Азамат, бокс бла юрешип тургъанды. Элбрус районну боксдан кёп кере чемпионуду. Ол заманда россей чекге чыгъаргъа жетишмеген эсе да, ара шахарда кесин кёргюзтгенди.

Мында ол къол тутушуу бла кюрешип башлагъанды. Аскер институтну, ызы бла уа бутакъчыкълары, кёзлери бла бирге, иги жетмеген кишилары хайырланыладыла. Терекни чапыракъларындаийнелеринде эфир жаула, аскорбин кислота, хлорофилл, каротин, дубиль веществола, чайыр бардыла. Аладан этилген препаратла суукъ ётюп ауругъанлагъа, заранлы микроблагъа къажау кюрешде, ауругъан адамны терлетиуде, ауруну сынтыл этиуде, ётню тап ишлетиуде хайырланыладыла.

Назы кишиуладан жарашдырылгъан суу ингаляциягъа эм ангинадан ауругъанны аузун чайкъаргъа, ларингитден, фарингитден, бронхитден, бронхиальная астмадан къыйналгъанлагъа жарайды.

Аллай сууну былай жарашдырадыла: кишиуланы уякъ туурайдыла, аланы бир ёлчемине 5 ёлчем къайнар суу къуядыла, булгъай-булгъай, 30 минут къайнатадыла, андан сора 15 минутну сууургъа къоядыла, 3 къаты марля бла сюзедиле. Ол мор бетли, жабышмакъ эм ариу ийис этген суу болады. Чахауан этергe керек эсе, ол сууну 60-80 градусха дери жытылыргъа керекди. Абадан адамгъа бир процедурагъа 20-30 миллилитр суу къоратылады.

Халкъ медицинада назы терекни кёзлеринден эм жаш кишиуларындан къайнатылып алынгъан сууну ёпкелери туберкулёздан, бронхитден, жик аурууладан багъыуда хайырланадыла. Терекни бутакъчыкълары хант туз бла бирге къайнатылгъан сууну бели жел болуп, темиреуден ауругъанлагъа чахауана этиуде хайырланадыла.

Басмагъа **АППАЙЛАНЫ Музафар** хазырлагъанды.

«АВТОБУС»ОПЕРАЦИЯ

Журукъларгъа кёре жюрюрге

Быйыл 16-чы апрельден 30-чу апрельге дери кезиуде жоллада адамланы ачыгъанларын азайтыугъа себеплик этер деп «Автобус» профилактика операцияны 1-чи кесеги бардыларыда. Аны кезиуюнде адамла жюрютген автотранспортну водительлеринден жолда жюрюную журукълары къаты изленирикдиле.

Ол жанына предприятияланы оноучулары артыкъда сакъ болургъа керекдиле. Аны ючюн деп пассажир автопредприятиялада, организациялада лекцияла боладыла, ушакъла этилердиле. Пассажирле жюрютген водительлеге кюндюз да чыракъларын жандырып барыргъа кереклиси айтылгъанды. Аны бла бирге водительлеге автобуслары мардасындан кёп адам олтуртмазлары эсгертилгенди.

«Д» категориялары болмагъан адамла автобусла жюрютюргe эркин тюйюлдюле. Бек башы уа, ичги ичип, рульгъа олтургъанла жолда жюрюген адамлагъа душманлыкъ этгенлерин алагъа тюшюндюрюрге не аз да унутургъа жарамайды.

КъМР-ни МВД-сыны ГИБДД-сы.

Парк

Автодромда Франциядан келтирилген машинкала орнатыллыкъдыла

Бусагъатда Нальчикни паркында уллу тюрлениуле болатурадыла. Жууукъ заманда автодромда Франциядан келтирилген машинкала орнатыллыкъдыла. Паркны директору Улбашланы Хызыр айтханнга кёре, паркда, Европаодаса, аттракционла салыгъа оноу этилгенди. Шёндю уа эм магъаналы иш бла алленя узунракъ этиудю. Ол, аттракцион шахарчыкъны тюз арасы бла барып, Шогенцуков атты проспектге буруллукъду. Аллея бошалгъан жерде аламат фонтан боллукъду. Анга саргъылдым плитка салына турады, аны эки жанында да темир оюула бла жасалгъан шинтикле бардыла.

Баш аллеяга жол ачар ючюн, бир-бир аттракционланы жерлеринден тепдирирге тюшгенди, алай аладан бири да жабыллыкъ тюйюлдю. Нальчик шахарны администрациясыны башчысы Леонид Хамгокову оюмуна кёре, паркны жерин кенгертирге керекди. Аны ючюн анга жангы участок берилгенди, ары жууукъ заманда сабийле сюйген «темир жолну» эм башха аттракционланы кёчюрлюкдюле.

Баш аллея бла байламлы ишле бошалгъанлай, Трек кёлге тюшген жолну омакъ этергe, зоопаркга жол салыргъа, дагъыда башха жумушланы жалчытыргъа деген умут барды. Бу къоранчла бошуна болмагъанлары кимге да баямды. Шахарны ичинде быллай сейирлик паркы болгъан алай кёп жер жокъду. Тышындан келген адамла бизни паркыбызгъа бек сукъланадыла, аны сакъларгъа, айныгъыргъа керекди.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Билирге сюйгенлеге

Азыкъ орнуна – тиш жууу

Кёп жылладан бери бизны тишлерибизни жууугъанда сора кесибизни аш ашамазгъа юйретебиз. Ол амалны жашауубузгъа толу сингдирсек, тиш жууучу щётканы хайыры бла ашха «жарауубузну» бираз сел этергe боллукъбуз. Жукъларгъа жатардан алгъа, бир зат ашарыгъынгъыз келип, оъа сизге заран келтиририн сезе эсегиз, ашамай, тишлеригизни жууп юйсайсагъыз, мыйыгъыз эди аны ашамазгъа деп, алай ангылайды.

Алимлени айтыуларына кёре, тиш жууу эки минутдан кёп заман алмазгъа керекди. Щётканы сайлай туруп, аны аузундагъы къыллары бек къаты болмагъанны хайырланыргъа тийишлиди. Тишлени хар заманда щётка бла къаты басмай, ашыкъмай жууаргъа юйренигиз. Бу затланы эсде тутсагъыз, тишлеригизни эмалын, тиш этлеригизни бузмай, кёпге сакъларгъа боллукъсуз.

«Веста» журналдан.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйы - 42-63-01 Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашауну бёлюмю- 42-67-68, 42-24-02.
Экономиканы бёлюмю - 42-66-73.
Культураны бёлюмю - 42-68-72.
Социальный политиканы бёлюмю - 42-66-76, 47-27-59.
Жангъылыкъланы бла спортну бёлюмю - 47-26-39, 42-66-71 .
Письмоланы,рекламаланы эм биллириулени бёлюмю - 42-37-94.
Тилманчланы бёлюмю 47-31-28.
Бухгалтерия- 42-30-87
Операторла - 47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерациясы басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.
Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.
Газет Басманы эм асламды информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.
Газет 1905 жылда Революция атлы республиканы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33
Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 42-06-51, 42-19-97
Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады.
21.00 сагъатда къол салынгъанды
ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Аликаланы Владимир - дежурный редактор; жууаплы секретарьны орунбасары - Кетчиланы Зульфия; Зезаланы Лида (3-4-чю бетле), Акушланы Феруза (2-чи бет), Ахматланы Шахида (1- чи бет) - корректорла.
Тиражы 3850 экз. Заказ № 1338

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

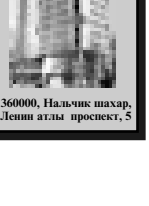

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5